

Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi

The International Journal of Economic and Social Research

2024, 20(1)

İsrail'in "Yerleşimci" Politikası ve Filistin'e Yansımaları: Gazze Saldırıları

Israel's "Settler" Policy and its Repercussions on Palestine: Gaza Attacks

Veysel BABAHANOĞLU¹

Geliş Tarihi (Received): 26.02.2024

Kabul Tarihi (Accepted): 22.04.2024

Yayın Tarihi (Published): 25.06.2024

Öz: Filistin ile İsrail ve Arap dünyası arasındaki çatışmalar, bölgesel güç dengesi, çatışma ve işbirliklerini etkilemekle kalmamakta, halklar düzeyindeki uluslararası toplumun Batılı güçlere ve İsrail'e yönelik eleştirel tutumlarına da kaynaklık etmektedir. İsrail'in Filistin'e yönelik izlediği bir dizi kilometre taşı niteliğindeki politikalarından birini yerleşimci politikası oluşturmaktadır. Bu politika, Filistin topraklarının aidiyetini değiştirmeyi hedeflemektedir. Bunun için bölgedeki Filistin nüfusunu azaltma, Yahudi nüfusunu artırma stratejisi izlenmektedir. Yerleşimci politikası aynı zamanda İsrail'in işgal ve ilhak politikasının da bir uzantısı ve destekçisidir. Bu nedenle çalışmada yerleşimci politikasının nedenlerine ve en nihayetinde bunun Filistin'e yönelik sonuçlarına odaklanılmıştır. Çalışmanın hedeflenen amacına ulaşabilmesi için özel olarak Gazze saldırıları incelenmiş olup, yerleşimci politikasının İsrail Filistin sorununu derinleştirdiği, bunun çatışmaları artırdığı, aynı zamanda Filistin ve Ortadoğu genelinde telafi edilemez insani, politik ve ekonomik etkiler doğurduğu sonucuna ulaşılmıştır. Yerleşimci politikası, İsrail'in güç ve güvenlik odaklı politikasını tescillemekte, uluslararası toplumu dikkate almayan tutumunu teyit etmektedir. İsrail'in uluslararası hukuka aykırı yerleşimci politikası ekonomik, insani ve politik çok boyutlu sonuçlar doğurmaktadır. Filistinliler askeri yöntemler kullanılarak evlerinden zorla çıkarılmakta, tarım arazilerinden, bağ bahçe ve yurtlarından edilmektedir. Yurtdışından getirilen Yahudi yerleşimciler zaman zaman bizzat, zaman zaman da polis ve asker destekli saldırılar düzenleyerek Filistinlilerin can ve mal güvenliğini ortadan kaldırmaktadır. İnsani, hukuki ve sosyo politik açıdan kabul edilemez bir olgu olan yerleşimciler, izledikleri tutumlar sonucunda işgalciye dönüşmüşlerdir. Gazze saldırıları da İsrail'in işgalciye dönüşen yerleşimci politikasının somut bir örneğidir. Gazze saldırıları ile İsrail, işgal ve ilhak politikalarını sürdürmeye devam etmekte, Filistin'e yönelik saldırgan politikaları nedeniyle de Filistin ve/veya İsrail taraftarlarını konsolide etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Filistin, İsrail, Arap İsrail Çatışması, Yerleşimci Politikası, Gazze Saldırıları

&

Abstract: The conflicts between Palestine and Israel and the Arab world not only affect the regional balance of power, conflicts and cooperation, but are also the source of the international community's critical attitudes towards Western powers and Israel at the popular level. One of the pivotal policies pursued by Israel towards Palestine is its settler policy, aiming to alter the ownership of Palestinian territories. This involves a strategy of reducing the Palestinian population in the region and increasing the Jewish population to change the demographic landscape. The settler policy is also an extension and supporter of Israel's occupation and annexation policy. Therefore, the study focuses on the causes of the settler policy and its consequences for Palestine. In order to achieve the intended goal of the study, the Gaza attacks were specifically analyzed, and it was concluded that the settler policy deepens the Israeli-Palestinian conflict, increases the conflict, and has irreparable humanitarian, political and economic impacts on Palestine and the wider Middle East. The settler policy confirms Israel's power and security-oriented policy and its disregard for the international community. Israel's settler policy in violation of international law has multidimensional economic, humanitarian and political consequences. Palestinians are forcibly evicted from their homes using military methods, displaced from their agricultural lands, vineyards, gardens and homes. Jewish settlers brought from abroad, sometimes in person and sometimes with the support of the police and military, carry out attacks, destroying the security of life and property of Palestinians. The settlers, which are an unacceptable phenomenon in humanitarian, legal and socio-political terms, have turned into occupiers as a result of their behavior. The Gaza attacks are a concrete example of Israel's settler policy that has turned into an occupation. With the attacks on Gaza, Israel continues to pursue its policies of occupation and annexation, and consolidates supporters of Palestine and/or Israel due to its aggressive policies towards Palestine.

Keywords: Palestine, Israel, Arab Israel Conflict, Settler Policy, Gaza Attacks

Atf/Cite as: Babahanoğlu, V. (2024). İsrail'in "Yerleşimci" Politikası ve Filistin'e Yansımaları: Gazze Saldırıları. *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 20(1). 175-196.

İntihal-Plagiarism/Etik-Ethic: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelenmiş ve intihal içermediği, araştırma ve yayın etiğine uyulduğu teyit edilmiştir. / This article has been reviewed by at least two referees and it has been confirmed that it is plagiarism-free and complies with research and publication ethics. <https://dergipark.org.tr/pub/ijaws>

Copyright © Published by Bolu Abant İzzet Baysal University, Since 2005 – Bolu

¹ Öğr.Gör.Dr., Düzce Üniversitesi Akçakoca Meslek Yüksekokulu, veyselbabahanoglu@duzce.edu.tr, ORCID: 0000-0003-3734-7430

1. Giriş

İsrail'in kuruluşu, 19. yüzyılın sonlarından itibaren ortaya çıkan Siyonist hareketin etkisine dayanmaktadır. Balfour Deklarasyonu (1917), I. Dünya Savaşı sonrası Britanya Mandası Dönemi (1920-1948) ve Birleşmiş Milletler'in 1947'deki Filistin'i taksim kararı gibi kilit dönemler İsrail'in kuruluş sürecinde önemli rol oynamıştır. Ayrıca II. Dünya Savaşı ve Holokost'un Yahudi topluluğu üzerinde bıraktığı derin etkiler, dünya genelinde Yahudi yerleşimine ve bağımsız bir devlet kurma isteğine ivme kazandırmıştır. 14 Mayıs 1948'de David Ben-Gurion liderliğindeki Siyonist liderlerin bağımsızlık ilanı ile İsrail Devleti'nin kuruluşu resmîyet kazanmıştır. Ancak bu karar, bölgedeki Arap ülkeleri arasında büyük bir direnişle karşılanmış ve bölgesel çatışmaların temelini oluşturmuştur. İsrail'in kuruluşu tarih, din, siyaset ve kültür gibi birçok faktörün etkileşiminden kaynaklanan karmaşıklıkla yansıtılmaktadır ve bu olay hala günümüzdeki bölgesel dinamikleri şekillendiren önemli bir tarihsel kilometre taşıdır.

Ortadoğu'nun karmaşık tarihinde İsrail'in kuruluşu ve Filistin topraklarındaki etkisi, özellikle II. Dünya Savaşı sonrasında ortaya çıkan bir çatışmanın ürünüdür. Yahudi nüfusunun toprak talepleri ile Filistin'de yaşayan Arap nüfusu arasındaki gerilim, 1947'de Birleşmiş Milletler tarafından önerilen taksim planı ile bir nebze olsun hafifletilmeye çalışılmıştır. Ancak bu öneri yeni sorunlara gebe bir sürecin başlangıcını simgelemiştir. Filistin toprakları tarih boyunca farklı kültürleri, dini grupları ve etnik kökenleri barındırmıştır. Ancak II. Dünya Savaşı sonrasında yükselen Siyonist hareket, özellikle Filistin toprakları üzerinde bir Yahudi devleti kurma hedefini güderek bölgedeki dengeyi değiştirmiştir. Bu durum Filistinlilerin topraklarından edilmesinin ve bölgedeki çatışmaların temelini oluşturmuştur. Bu bağlamda İsrail'in kuruluşu ve Filistin topraklarındaki etkisi, günümüzde hala devam eden bir çatışma olarak karşımıza çıkmaktadır.

İsrail'in kuruluşunun ardından 1948, 1967 ve 1973 yıllarındaki Arap-İsrail savaşları, Filistin tarihindeki kritik dönemlerin yaşanmasına ve sorunun derinleşmesine neden olmuştur. Bu savaşlar sadece Filistin topraklarını değil, aynı zamanda bölgedeki genel siyasi ve toplumsal dinamikleri de şekillendirmiştir. İlk olarak 1948 Arap-İsrail Savaşı veya Nakba, Filistinliler için trajedik bir aşamayı işaret etmektedir. Binlerce Filistinli mülteci olmuş, topraklarından sürülmüştür. Bu olay Filistin toprakları üzerinde kalıcı izler bırakmıştır. Ardından 1967 Altı Gün Savaşı, İsrail'in Batı Şeria, Doğu Kudüs ve Gazze Şeridi'ni ele geçirmesiyle sonuçlanmıştır. Böylece Filistin toprakları daha da bölünerek mülteci sorunu katlanarak büyümüştür. 1973 Yom Kippur Savaşı ise bölgedeki siyasi dengeyi değiştirmesine rağmen Filistin sorununu çözme noktasında belirgin bir ilerleme sağlamamıştır. Bu çatışmaların etkileri sadece toprak kayıplarıyla sınırlı kalmayıp, Filistinlilerin kimlikleri, yaşamları ve ulusal hedefleri üzerinde de derin etkiler bırakmıştır.

1948 sonrasında İsrail'in Filistin'deki yerleşimci politikaları ve işgali, bölgedeki siyasi ve toprak durumunu belirgin bir şekilde etkilemiştir. İsrail, 1948 Arap-İsrail Savaşı ve ardından gelen Altı Gün Savaşı gibi çatışmalarda Filistin topraklarını ele geçirmiş, Batı Şeria, Doğu Kudüs, Gazze Şeridi, Golan Tepeleri ve Sina Yarımadası'nı kontrolü altına almıştır. Bu dönemde başlayan yerleşim birimleri politikası, Filistin topraklarına İsrail yerleşimcilerini yerleştirerek bölgedeki demografik dengeleri değiştirmeyi amaçlamıştır. Yerleşim birimlerinin kurulması, uluslararası hukuka ve barış çabalarına aykırı olarak değerlendirilmiş ve bölgedeki tansiyonu artırmıştır. Oslo Anlaşmaları'na rağmen İsrail'in yerleşim faaliyetleri devam etmiş ve bu durum barış sürecini olumsuz etkilemiştir. Filistin topraklarındaki bu işgal ve yerleşim politikaları, bugün hala devam eden Filistin-İsrail çatışması üzerinde derin etkiler bırakmıştır. Bu durum uluslararası toplumda birçok eleştiriye yol açmış ve bölgedeki istikrarsızlığı artırmıştır.

İsrail'in yerleşimci politikalarının bir yansıması olarak gerçekleştirdiği Gazze saldırıları, bölgedeki gerilimi tırmandıran ve uluslararası toplumu endişelendiren ciddi bir olaydır. Son yıllarda tekrarlanan saldırılar, özellikle Filistinli sivillerin büyük insani trajedi yaşamalarına neden olmuştur. Gazze'deki saldırıların arka planında, İsrail'in güvenlik endişeleri ve Hamas'ı hedef alması gibi faktörler dile getirilse de kullanılan aşırı güç ve orantısız saldırı yöntemleri, sivil kayıpların yüksek olmasına ve uluslararası insan hakları ihlallerine yol açmıştır. Gazze'ye yönelik saldırılar yerleşim yerlerini, altyapıyı büyük oranda yok etmiş,

başta kadınlar ve çocuklar olmak üzere masum on binlerce insanın acı çekmesine ve hayatlarını kaybetmesine neden olmuştur.

Bu çalışmanın amacı, İsrail'in yerleşimci politikasının Filistin'e etkilerini incelemek ve özellikle Gazze Saldırıları bağlamında bu politikanın günümüzdeki yansımalarını anlamaktır. İsrail'in yerleşimci politikalarının ve bu politikaların Gazze'deki operasyonlar üzerindeki etkilerinin anlaşılması, bölgesel çatışmaların anlaşılmasına katkı sağlayacaktır. Bu nedenle çalışmada yerleşimci politikalarının çoklu etkileri üzerine odaklanılmıştır.

2. Sorununun Kökenleri ve Gelişimi

20. yüzyılın dönüm noktasını oluşturan kitlesel savaşlar ve dünya düzeninin şekillendiği sürecin temelleri 1800'lerin başlarında atılmıştır. Bu dönemde milliyetçilik hareketleri, devletlerin ve monarşilerin çöküşüyle birlikte ulusal kimlik temelli yeni siyasi birliklerin oluşumuna yol açmış ve dünyayı diplomasi alanında toplumsal çatışma ve hareketliliklere doğru yönlendirmiştir. Domino etkisi oluşturan halk hareketleri, bağımsızlık ve sömürgeleşme arasındaki ince çizgide milli birliği amaçlayan siyasi çatışmalara neden olmuştur. Uluslararası örgütlerin kurulması, ırk ve toprak temelli vatan oluşturma mücadelesinde önemli bir rol oynamış ve modern dünyanın şekillenmesini etkilemiştir. 20. yüzyılın başlarında dünya savaşlarına yol açan süreçte devletsiz bir millet olarak yaşayan Yahudiler, 19. yüzyılın yeni dünya düzeninde önemli bir etken olarak ortaya çıkmıştır (Köse, 2021: 122). 1800'lerin sonlarındaki milliyetçilik hareketleri ve devletlerin çöküşü, ulusal kimlik temelli yeni siyasi birliklerin ortaya çıkmasına yol açarak dünya genelinde toplumsal çatışmaları ve hareketlilikleri tetiklemiştir. Bu dönemde özellikle Doğu Avrupa'da Rus Çarı II. Aleksandr'ın öldürülmesiyle başlayan pogrom dalgası, Siyasi Siyonizm olarak bilinen bir ideolojiyi hayata geçirmiştir. 1882 yılından itibaren Rusya ve Avrupa'da etkili olan pogromlar ve antisemitizm, Yahudilerin başta Filistin olmak üzere birçok ülkeye göç etmeye başlamalarına neden olmuştur. 1890'ların sonlarına doğru, Siyasi Siyonizm'in ideolojisi ve savunucuları dünya çapında etki oluşturarak, Siyonist örgütlerin oluşumunu hızlandırmıştır. Siyonizm'in amaçları doğrultusunda İbranice'de "Yükseliş" anlamına gelen ve "Aliyah" olarak ifade edilen Filistin'e yönelik büyük göç dalgaları bu örgütler sayesinde organize edilmiştir. Bu süreç 20. yüzyılın ortalarına kadar sürmüştü ve II. Dünya Savaşı'nın ardından Batılı devletlerin bir Yahudi devleti kurma fikrine destek vermesiyle daha da güçlenmiştir.

Yahudilerin tarih boyunca buldukları coğrafyalardan dışlanmaları, kendilerine yönelik düşmanca tutumlar ve nefret duyguları gibi antisemitik yaklaşımlar siyasal açıdan örgütlenmelerinde etkili olmuştur (Özdemir ve Akbaş, 2022: 145). Bu doğrultuda Rusya'dan kaçan yaklaşık 30 bin Yahudi, 1882-1904 yılları arasında Filistin'e gelerek 23 tarımsal yerleşim alanı oluşturmuştur. 1904-1914 yılları arasında göç eden 33 bin Yahudi ise aralarında David Ben-Gurion'un da olduğu Herzl'in devletleşme fikrini savunan kişilerden oluşmuştur. 1882'de 24 bin olan Yahudilerin sayısı 1917'de 75 bine ulaşmış ve böylece Filistin'deki Yahudilerin oranı %5'ten %10'a yükselmiştir. Yahudilerin Filistin'e göçleri 1920-1948 yılları arasında da artarak devam etmiştir. Öyle ki bu süre içerisinde 452 bin Yahudi, Filistin'e göç etmiştir. 1947'de Filistin nüfusunun %32'sini Yahudiler oluşturmaktaydı (Akşin, 2020: 301-302). 1914 sonrası gerçekleşen Yahudi göçleri politik hedefler doğrultusunda Siyonu Sevenler Derneği tarafından organize edilmiştir. Bir Yahudi olan Leon Pinsker tarafından kurulan bu derneğin temel amacı Yahudilere devlet kurabilecekleri bir toprak bulmaktı. Aranılan toprak ise Filistin olmuştur. Dernek, Filistin bölgesinde Yahudi yerleşimlerini genişletmek, İbranice'yi Filistin'de yaygınlaştırmak ve İsrail'in statüsünü daha ileri bir noktaya taşımak gibi misyonlar üstlenmiştir. Derneğin kuruluş belgesinde Osmanlı toprağı olan Filistin'in yerine İsrail ifadesinin tercih edilmesi de organize ettiği göçlerin politik hedefler doğrultusunda gerçekleştiğinin kanıtı olmaktadır. Bireysel olarak başlayıp, Siyon Sevenler Derneği ile süren Yahudi göçleri için kurumsal yapılanmaya dönüşme süreci 1986'da Theodor Herzl'in Dünya Siyonist Organizasyonu'nu kurmasıyla tamamlanmıştır (Deveci, 2017: 2-3).

II. Dünya Savaşı'nın ardından Filistin topraklarında İngiliz Mandası yönetimi altında yaşanan gerginlikler, şiddetli çatışmalara evrilmiştir. Bu süreçte bölgenin demografik yapısı, planlı Yahudi göçleri ile değiştirilmeye başlanmıştır. İngilizler bölgeden çekilme planları yaparken, 29 Aralık 1947 tarihinde Birleşmiş Milletler (BM) Genel Kurulu, Filistin'in geleceğini belirleyen bir karar almıştır. Bu karar manda yönetiminin sona erdirilmesini, bağımsız Arap ve İsrail devletlerinin kurulmasını ve Kudüs'e uluslararası statü verilmesini içermektedir. Ancak 181 sayılı bu karar, Filistin topraklarının %56'sının Yahudilere ayrılmasını öngördüğü için Araplar tarafından şiddetle eleştirilmiştir (Akçalı ve Kocamaz, 2013: 190). Bu kararın ardından Herzl liderliğindeki Siyonist hareketin etkisiyle şekillenen ve Balfour Deklarasyonu aracılığıyla hızla Filistin topraklarında yerleşim alanları oluşturan İsrail, bölgenin asıl sahipleri olan Filistinlilerle arasında bir çatışma ortamının oluşmasına sebep olmuştur. Filistin'de bağımsızlık ilan eden İsrail, Filistin ve Arap toplumunun karşı çıkmasına aldırmazca işgal yöntemleriyle elde ettikleri toprakları hızla genişletmiştir. Uluslararası hukuka aykırı olan işgal eylemleri, Arap-İsrail savaşlarının patlak vermesiyle birlikte Filistin Sorunu'nun ortaya çıkmasına yol açmıştır (Yıldırım, 2021: 3842-3843).

1900'lü yıllarda sorunun gelişiminde aktif rol alan Siyonist Hareket'in öncülüğünde Filistin'e göç eden Yahudiler yoluyla bir devlet kurmak ve Filistin topraklarında oluşturulacak yerleşim birimlerini korumak için kurulan terör örgütlerinin varlığından da bahsetmek gerekmektedir. Bu bağlamda İsrail'in kuruluş sürecinde önemli bir rol oynayan Haganah, Irgun ve Stern gibi Yahudi terör örgütleri ön plana çıkmaktadır. Bu örgütler İsrail'in silahlı mücadele ile kurulacağına inanmış ve bu kapsamda birçok kanlı eylemler gerçekleştirmişlerdir.

BM'nin 181 sayılı kararından iki hafta önce İngiltere, Manda Yönetimi'ni 14 Mayıs 1948'de sona erdireceği yönünde açıklama yapmıştır. Taksim planına karşı çıkan Araplar, Aralık ayından Nisan ayına kadar geçen süre zarfında altı kez bir araya gelerek gerekirse silah kullanarak bölünmeyi engelleyeceklerini kararlaştırmıştır. Haganah, Irgun ve Stern gibi Yahudi terör örgütleri ise Araplara karşı saldırılar yoluyla katliamlar gerçekleştirmiştir. Bu durum karşısında Araplar evlerini ve yurtlarını terk etmez zorunda kalmış, Filistin'deki demografik yapı Yahudiler lehine değişmiştir (Kan, 2018: 177). Bu tür terör örgütlerinin saldırıları Araplara yönelik olmakla kalmamış, benzer şekilde İngilizlere yönelik de gerçekleşmiştir. 22 Temmuz 1946'da Irgun tarafından İngiliz Manda Yönetimi'nin karargâhı olarak kullandığı Kral David Otel'i'ne yapılan bombalı saldırı bu duruma örnek olarak gösterilebilir. Bu saldırı İngilizlerin Filistin'den çekilmesini hızlandırarak bölgenin kaderinin belirlenmesi işini BM'ye bırakmıştır. Nitekim saldırılardan kısa süre sonra Filistin'in taksimi için BM'de oylama yapılmış ve devam eden süreçte İsrail bağımsızlığını ilan etmiştir.

Haganah, Irgun ve Stern gibi örgütler 20. yüzyılın ortalarında Filistin topraklarındaki siyasi ve güvenlik durumunu etkileyen önemli faktörler arasında yer almıştır. Özellikle 1930'lar ve 1940'lar boyunca Filistin'de Yahudi yerleşimcilerin güvenliğini sağlamak ve bağımsız bir Yahudi devleti oluşturmak amacıyla faaliyet gösteren bu örgütler, aynı zamanda Filistinli Araplarla yaşanan gerilimlerde de roller üstlenmişlerdir. Yahudi yerleşimcilerle Araplar arasındaki çatışmaların artması, bölgedeki siyasi ve etnik gerilimi daha da tırmandırmıştır. Filistin sorununun temelini oluşturan etkenler arasında, bu örgütlerin neden olduğu çatışmalar da önemli bir yer edinmektedir.

Siyonist hareketin etkisiyle ortaya çıkan Filistin sorunu; 1948, 1967 ve 1973 yıllarındaki Arap İsrail savaşlarıyla daha da derinleşmiştir. Filistin davası, Araplar arasında Pan-Arabizm (Arap milliyetçiliği) ideolojisi yoluyla birlik amacına hizmet etmiş ve bölgede politik bir araç haline gelmiştir. İsrail'in bağımsızlığını ilan etmesi ve Filistin topraklarına yayılması, Araplar ve İsraililer arasında uzun süreli bir çatışmaya sebep olmuştur. Bu süreç, Arap liderlerine iç siyasette ulusal birliği vurgulama ve halklarını birleştirme fırsatı sunarken, aynı zamanda otoriter yönetimleri güçlendirme imkânı da tanımıştır. Bu bağlamda Arap-İsrail savaşlarının, aslında 1948-1980 yılları arasında Arap Milliyetçiliğini besleyen ve geniş bir Arap kamuoyu tarafından benimsenen önemli bir araç olduğu söylenebilir (Semin, 2023: 92). Bu nedenle İsrail ile Araplar arasındaki savaşlar, Filistin meselesi üzerindeki odaklanmayı artırmış ve bölgedeki gerilimi daha da tırmandırmıştır. 14 Mayıs 1948'de İsrail'in bağımsızlığı ilan etmesi üzerine

Mısır, Ürdün, Suriye, Irak ve Lübnan birlikleri 15 Mayıs'ta Filistin bölgesine girerek 1948 Arap İsrail Savaşı'nı başlatmıştır.

1948 Arap İsrail Savaşı'nın ilk günlerinde Araplar, İsrail karşısında göreceli bir üstünlük sağlamışlardır. Nitekim Mısır Gazze'yi, Ürdün ise Kudüs'ün doğu kesimi dâhil, Batı Şeria'yı almıştır. Her ne kadar başlangıçta İsrail ağır kayıplar yaşada bir noktadan sonra karşılıklı ilerleme kaydedilememiştir (Armaoğlu, 2017: 95). BM aracılığıyla 9 Haziran'da dört haftalık ateşkes süreci başlatılmıştır. Bu barış sürecinde İsrail, Çekoslovakya üzerinden aldığı tank, uçak, silah ve cephane yardımlarıyla ordusunu düzenlemiştir. Araplar, ordularında herhangi bir düzenleme yapamamışlardır. BM'nin silah ambargo kuralı her iki taraf için geçerli olsa da, İsrail bu kuralı ihlal etmiştir. Dolayısıyla taraflar arasındaki denge İsrail lehine değişmiştir (Demircan, 2020: 202). Nitekim 1949 yılında savaşı İsrail'in kazanacağı kesinleştiği bir süreçte BM'nin arabuluculuk faaliyetleri kapsamında ikinci bir ateşkes imzalanmıştır. Bu ateşkes anlaşması kesinleşmemiş sınırları belirlemekteydi. Anlaşmaya göre Filistin; İsrail, Mısır, (Gazze Şeridi) ve Ürdün (Doğu Kudüs ile Batı Şeria) arasında paylaşılmıştır (Cleveland, 2008: 297). Zulüm görmüş bir halk kendine bir sığınak ve bir devlet bulmaya çalışmış ve bunu başka bir halka korkunç bir bedel ödeterek yapmıştır. 1948'deki savaş sırasında, o zamanki Filistin nüfusunun yarısından fazlası İsrail ordusu tarafından yurtlarından sürülmüştür. İsrail resmi olarak mültecilerin çoğunun kaçtığı ve kovulmadığını iddia etse de 1948 savaşıdan kısa bir süre sonra BM kararının talep ettiği gibi geri dönmelerine izin vermeyi reddetmiştir. Böylece İsrail toprakları, yerli Filistinlilerin etnik temizliği yoluyla elde edilmiştir (Reinhart, 2002: 7). Bu durum Filistinlilerin yaşadığı trajediyi ve bölgedeki kalıcı sorunları vurgularken, tarihsel bir perspektiften günümüze uzanan bir çatışma dinamiğinin temelini oluşturmuştur. 1948 Arap-İsrail Savaşı'nın ardından şekillenen Filistin-İsrail çatışması, bölgedeki tarihi süreç içinde bir dizi olayın etkisi altında evrim geçirmiştir. Bu çerçevede 1956'daki Süveyş Kanalı Krizi ile sonrasında yaşananlar, Filistin-İsrail çatışmasının derinleşmesine ve bölgedeki istikrarsızlığın devam etmesine neden olmuştur.

1956 yılında İngiltere, Fransa ve İsrail'in Mısır'a karşı gerçekleştirdiği askeri müdahaleyle Süveyş Kanalı Krizi meydana gelmiştir. Bu kriz Mısır'ın Süveyş Kanalı'ndaki kontrolünü ele geçirmesi, Batılı güçlerin müdahalesi ve bölgesel güç dengelerindeki değişiklikler gibi önemli unsurları içermektedir. Süveyş Krizi'nin Filistin sorununa etkileri ise derin ve çeşitli olmuştur. Mısır'ın Süveyş Kanalı'ndaki kontrolünü ele geçirmesi, bölgedeki güç dengelerini sarsmış ve Filistinli mültecilerin durumunu daha da zorlaştırmıştır. Süveyş Krizi, uzun vadeli etkileriyle bölgedeki istikrarsızlığın temel faktörlerinden biri olarak öne çıkmıştır.

Altı Gün Savaşı'na kadar geçen süreç, İsrail'e karşı duyulan intikam hislerinin güçlü olduğu bir dönem olmuştur. Bu süre zarfında Nasırcılık Arap milliyetçiliğine yeni bir dinamizm ve güç katmış, 1955 tarihli Bağdat Paketi'nin neden olduğu Batı karşıtı tepkiden faydalanan SSCB'nin Arap devletleri üzerindeki etkisi artmıştır. 1957'de, bölge devletlerine ekonomik yardım ile birlikte komünizm tehdidine karşı askeri yardım sağlama amacını taşıyan Eisenhower Doktrini, Soğuk Savaş'ın oluşturduğu bloklaşmanın Ortadoğu'yu da etkilemesine neden olmuştur. Arap-İsrail sorununda, ABD-İsrail/SSCB-Arap devletleri arasında bir kamplaşma ortaya çıkmıştır. SSCB, ilk Arap-İsrail savaşında İsrail'i desteklemişken, ikinci savaşta Arapları destekleyerek bölgeye yerleşme stratejisi doğrultusunda gerilim oluşturma ve bunu kullanma eğilimini bir kez daha sergilemiştir (Kemiksiz, 2018: 134).

Altı Gün Savaşı, Arap milliyetçiliği için belirgin bir tehdit ve dönüm noktası olmuştur. Filistin Kurtuluş Örgütü'nün (FKÖ) 1964'te kurulması ve Suriye'de iktidara gelen Baas Partisi, Arap milliyetçiliği ve sosyalizme dayalı politikalarıyla İsrail ile çatışmayı yeniden tetiklemiştir. Bu iki gelişme, Mısır lideri Nasır'ın BM barış gücünün Sina'dan çekilmesi talebi ve Akabe Körfezi'ni kapatmasıyla birleşerek 1967 yılında krizi derinleştirmiştir. 5 Haziran 1967'de başlayan savaşta İsrail, Mısır hava kuvvetlerini imha ederek Suriye ve Ürdün'e saldırdı. İsrail, Arap ülkeleri arasındaki parçalanma fırsatını kullanarak Doğu Kudüs, Batı Şeria, Gazze, Sina Yarımadası ve Golan Tepeleri'ni işgal etti (Tekdemir, Biçen ve Tekdemir, 2023: 127). 1948 Savaşı'nın ardından Arapların ele geçirdikleri Filistin topraklarında bağımsız bir Filistin devleti kurma çabalarının başarısız olması ve 1967'deki büyük yenilgi, İsrail'in tüm Filistin topraklarını

kontrol etmesine ve Filistinlilerin devletsiz ve yurtsuz kalmasına neden olmuştur (Kemiksiz, 2018: 134). Savaşın Filistin meselesi üzerindeki en önemli etkisi, Kudüs'ün durumu olmuştur. Günümüzde hâlâ İsrail'in 1967 öncesindeki sınırlara geri dönmesi gerekliliği, Filistin meselesiyle ilgili birçok platformda dile getirilen temel argümanlardan birini oluşturmaktadır (Babahanoğlu, 2023: 44).

Filistin özelinde yaşanan her bir gelişme gittikçe artan bir Filistinli mülteci sorununu ve İsrail'in daha fazla Filistin toprağını işgal etmesi sonucunu ortaya çıkarmıştır. Bu gelişmelerden biri de sorunu derinleştiren bir diğer savaş olan 1973 yılındaki Yom Kippur Savaşı'dır. 1967 Savaşı sonrasında Arap devletleri, İsrail'in işgallerini kabullenmemiş, bu nedenle de işgal edilen toprakları geri kazanmak için SSCB'nin desteğiyle gizli ve büyük bir hazırlığın içerisinde girmişlerdir (Kaplan, 2022: 93-94). Yom Kippur Savaşı veya Ramazan Savaşı olarak da bilinen 1973 Arap-İsrail Savaşı, Suriye ve Mısır'ın 6 Ekim 1973 tarihinde İsrail'e yönelik koordineli saldırısıyla başlamıştır. Bu tarih Yahudi Yom Kippur bayramının başlangıcına denk gelmesi nedeniyle özellikle sembolik bir öneme sahiptir. Mısır, Sina Yarımadası'nın bir kısmını ele geçirme amacıyla İsrail'i doğudan, Suriye ise Golan Tepeleri'ni geri alma amacıyla batıdan saldırmıştır. İlk günlerde Arap kuvvetleri bazı başarılar elde etmiş olsa da İsrail, ABD'nin de yardımıyla savaşın ortasında bir karşı saldırı başlatarak Mısır'ı Sina Yarımadası'ndan püskürtmüştür. Benzer şekilde Golan Tepeleri cephesinde de İsrail güçlü bir direniş göstermiş ve Suriye'nin saldırısını durdurmuştur. Savaşın sona ermesi için Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi (BMGK) tarafından bir ateşkes kararı verilmiş ve taraflar 22 Ekim 1973 tarihinde ateşkesi uymayı kabul etmiştir. Savaşın ardından Camp David Anlaşmaları ile Mısır, İsrail ile barış yaparak Filistin davasından ayrılmıştır. Bu durum Filistin meselesinde bölgesel destek açısından bir kayıp olarak değerlendirilebilir. Savaş bölgesel düzeyde önemli siyasi değişimlere yol açmış ve Filistin meselesi üzerinde etkiler bırakmıştır. FKÖ, savaş sırasında Arap devletleriyle birleşik bir cephe oluşturarak İsrail'e karşı mücadele etmiş; ancak savaşın sonuçları Filistinlilerin kendi topraklarında bağımsız bir devlet kurma hedefine ulaşmalarına doğrudan katkıda bulunmamıştır. FKÖ, savaşın ardından da kendi mücadelesini sürdürmeye devam etmiştir.

İsrail sorunu, Filistin'in ve Filistinlilerin haritalardan silinerek yok edilmesi üzerine inşa edilmiştir. İsrail, bölgede süregelen emperyalist hedeflere bağlı olarak genişlemeci politikalar izlemektedir. Dolayısıyla bölge sürekli bir çatışma kaynağı olmaktadır. Dünyada eşî benzeri görülmemiş şiddet yanlısı politikalar izleyen, havadan ve karadan sürekli askeri operasyonlar gerçekleştiren İsrail bir devlet terörü uygulamaktadır. Özellikle 7 Ekim 2023 sonrası içerisinde hastanelerin ve ibadethanelerin de yer aldığı sivil yaşam alanlarında katliamlar gerçekleştiren İsrail, Filistinlileri kökten yok etme amacı taşımaktadır (Akbaş ve Kaya, 2024: 315). Böylece İsrail, Gazze'yi hem yaşanamaz bir hayalet şehre çevirmekte hem de bölgede yaşayan Filistinlileri zorla topraklarından etmektedir. Bu şekilde "Araplaştırılmaya" çalışılan Gazze'de yeniden yerleşim birimleri kurmanın da yolu açılmaya çalışılmıştır.

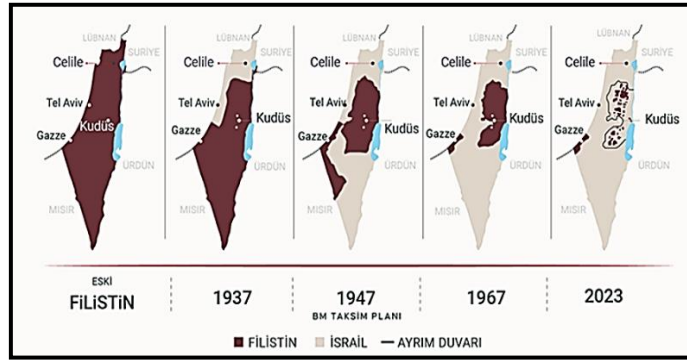
3. Bir İşgalin Ön İzlemesi: İsrail'in "Yerleşimci" Politikası

Filistin-İsrail çatışması ve İsrail'in yerleşimci politikaları, uzun süredir devam eden karmaşık bir konu olarak önem kazanmıştır. Ortadoğu'da tarihi kökleri olan bu çatışma, bölgedeki toprak talepleri, etnik kimlikler, dini inançlar ve uluslararası hukuka aykırı bir işgalin sonucunu oluşturmaktadır. 20. yüzyılın başlarından itibaren Filistin toprakları üzerindeki hak iddiaları, bölgesel ve küresel aktörler arasında gerilimlere neden olmuştur. II. Dünya Savaşı sonrasında, Yahudi Devleti'nin kurulması ve buna bağlı olarak Filistin'deki demografik ve toprak dengelerindeki değişimler, çatışmanın temelini oluşturmuştur. İsrail'in iskân politikası, Filistin toprakları üzerinde inşa edilen Yahudi yerleşim birimlerini içermektedir. İsrail'in yerleşimci politikaları, özellikle Batı Şeria ve Doğu Kudüs'te gerçekleştirilen yerleşim birimleri inşası, uluslararası toplum tarafından eleştirilmektedir. Bu politikanın temel hedefleri arasında Yahudi nüfusunun artırılması ve stratejik kontrolün güçlendirilmesi bulursa da, Filistin topraklarına yapılan bu yerleşimler uluslararası hukuka aykırı olarak görülmektedir. Filistin toprakları üzerindeki bu yerleşim birimleri, Filistinlilerin yaşam alanlarını sonlandırmakta ve onların toprak sahipliği konusunda haklarını ihlal etmektedir. Yerleşimci politikalarıyla Filistinlilerin evleri yıkılmakta, gasp edilmekte, arsa ve

arazilerine el konulmaktadır. Bu durum bölgedeki gerilimi artırmakta ve uzun vadeli bir barış sürecine de zarar vermektedir.

İsrail'in Filistin topraklarına yerleşme ve işgal etme süreci, Yahudi dini ve bağlı inanç gruplarının binlerce yıllık hayalini gerçekleştirme arzusundan kaynaklanan bir uluslararası sorun haline gelmiştir. Filistin coğrafyasını ele geçirme hedefi, özellikle 1900'lerin başlarına kadar ulaşılması gereken bir büyük hedef olarak belirlenmiş ve 1948'de başlayan Arap-İsrail savaşlarıyla birlikte ciddi bir boyut kazanmıştır. Bu hedefe ulaşmak adına Yahudi toplumu, ekonomik olarak güçlenmek için uzun yıllar süren hazırlık ve çalışma yürütmüş, küresel çapta etkili ilişkiler kurmuş ve güçlü devletlerin desteğini almıştır. Günümüzde Yahudi toplumu, işgal ettiği yerleri koruma ve "Büyük İsrail" ideali doğrultusunda her türlü engeli aşma konusundaki kararlılığını sürdürmektedir (Köylü, 2019: 93). İsrail'in yerleşimci politikası Filistin açısından derin etkilere sahip olan bir trajedi olarak değerlendirilebilir. Bu süreç Filistin halkının topraklarından ayrılması ve uluslararası hukuka aykırı bir şekilde yerleşim birimlerinin genişlemesi ile sonuçlanmaktadır. Filistin halkı özgürlük, adalet ve kendi devletlerini kurma hakkı için mücadele ederken, İsrail hukuk tanımaz şekilde kanlı eylemlerine devam etmektedir. İsrail'in adım adım işgal ettiği Filistin toprakları, aşağıda yer alan karşılaştırmalı haritalarda daha net bir biçimde kendini göstermektedir.

Harita 1. İşgal Altındaki Filistin Toprakları

Kaynak: Uçar ve Aydemir, 2023.

Öncelikle belirtmek gerekir ki İsrail'in yerleşimci politikası kapsamında inşa ettiği yerleşim birimlerinin tamamı ve buralara Yahudi yerleşimcileri nakletmesi uluslararası hukuka aykırı eylemlerdir. Bu konuda bir örnek olarak Uluslararası Ceza Mahkemesi'ni (UCM) oluşturan Roma Statüsü'nün "işgal eden devletin kendi sivil halkının bir bölümünü işgal ettiği topraklara doğrudan veya dolaylı olarak nakletmesi veya işgal edilen topraklardaki halkın tamamının veya bir kısmının devlet sınırları içinde veya dışında sürülmesi veya nakli'nin soruşturma ve kovuşturmasını mahkemenin yetkisinde bir savaş suçu olarak kabul etmesi gösterilebilir. Benzer şekilde çeşitli bağımsız kuruluşlar ile BM'ye bağlı araştırma komisyonları tarafından hazırlanan raporlarda da İsrail'in eylemlerinin savaş hukukunu yok saydığını göstermektedir (Çakmak, 2009: 60-61). Ayrıca uluslararası hukuka aykırı olarak yürütülen "yerleşimci" politikaları ve bu kavramın kullanımı, İsrail'in hukuk dışı uygulamalarına kılıf geçirme anlayışını ortaya koymaktadır. Dolayısıyla yerleşimci politikasının bir işgal politikası olduğunu da açıkça belirtmek gerekmektedir. Nitekim Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanı Hakan Fidan bu durumu şu şekilde izah etmektedir (T.C. Dışişleri Bakanlığı, 2023):

"Yani uzun yıllardır hegemonik güçlerin elinde bulunan medya gücüyle oluşturdukları algıyla, problemin gerçek tabiatını unutturduklarını, hem kendilerine hem de dünyanın geri kalanına büyük bir yalan söylediklerini ve bu yalanı da kurumsallaştırdıklarını görmekteyiz. Artık buna bir son verme zamanı geldi. Başta bu tanımlamaların değişmesi lazım. Birisinin toprağını işgal ediyorsunuz, işgal etmekle kalmayıp evine el koyuyorsunuz, yıkıyorsunuz, dışarı atıyorsunuz, sonra bir başkasını getirip oraya koyuyorsunuz ve buna da bir terim buluyorsunuz, yerleşimci diyorsunuz. Bunun adı hırsızlıktır. Bunun artık bu şekilde ifade edilmesi lazım."

İsrail'in kuruluş temellerini oluşturan ve Aliyah olarak adlandırılan göç hareketleri, yerleşimcilerin eylemlerine yön veren önemli bir faktör olarak ön plana çıkmaktadır. İlk olarak 1882'de gerçekleşen Yahudi göçleri, erken dönem Siyonist düşüncelerin etkisi altında özellikle Doğu Avrupa ve Rusya kökenli Yahudilerin ilgisiyle ve Avrupalıların mali desteğiyle gerçekleşmiştir (Yüksek, 2010: 47). Yaygın kullanım biçimiyle Birinci Aliyah, 1882 ile 1904 yılları arasında Filistin'e gelen yaklaşık 25 bin Yahudi göçmenin yanı sıra, 1878'de Petah Tikva ve Gei Oni'nin tarım kolonilerini kuran Kudüs ve Safed'in Aşkenaz sakinleriyle ilişkilendirilmektedir. İlk Aliyah'ın simgesel mekansal coğrafyası, bazıları Rus İmparatorluğu'ndaki Siyon Aşıkları (Hibbat Siyon) çevreleriyle ilişkili olan bu iç yerleşimcilerin ve yeni gelenlerin yaklaşık 5 bininin yerleştiği özel mülkiyete ait tarım kolonileri olmuştur (Halperin, 2020: 54). Birinci Aliyah döneminin ardından, İkinci Aliyah (1904-1914) olarak adlandırılan bir başka önemli göç dalgası meydana gelmiştir. Bu dönemde oluşan Yahudi yerleşimciler, kibbutz ve moshav tarzı kolektif tarım toplulukları kurma eğilimindeydiler. Kolektif tarım ve üretim anlayışını benimseyen bu topluluklar, sosyalist ideallere dayanarak ortak bir yaşam tarzı geliştirmiştir. İkinci Aliyah'ın etkisiyle, Filistin'deki Yahudi nüfusu artarken, yerleşimcilerin eylemlerinin şekli ve karakteri de evrim geçirdi. Bu süreç, Filistinlilerin topraklarını kaybetmelerine ve kendi topluluklarının yapılandırılmasında etkin bir söz hakkını kaybetmelerine yol açmıştır. İsrail'in Filistin topraklarına yönelik bu genişlemesi, zamanla Filistin ve İsrail arasındaki siyasi gerilimleri artırmıştır. Filistin topraklarındaki yerleşim birimlerinin genişlemesi, bölgesel çatışmaların ve toprak anlaşmazlıklarının temelini atmış ve bu durum günümüzdeki İsrail-Filistin sorununun karmaşıklığını oluşturan faktörlerden biri olmuştur.

1948 savaşının Filistinliler üzerindeki etkisi, Filistin'in coğrafyasını, demografisini ve kimliğini kökten değiştiren bir depreme benzetilmektedir. 1948 savaşının ardından ve 1949'da imzalanan ateşkes anlaşmalarıyla birlikte Filistinliler vatanlarını kaybetmiştir. İsrail tarafından işgal edilen toprakların büyük bir kısmı, 1947 BM bölüşüm planında önerilen Arap devletinin yaklaşık yarısını içermekteydi. Savaşın sonunda İsrail'in işgal ettiği alanların oranı %78'e ulaşmıştır. Geriye kalan alanlardan Batı Şeria Ürdün'ün kontrolüne geçerken Gazze şeridi ise Mısır'da kalmıştır. Bu durum işgalin genişlemesi ve adeta Filistin'in haritalardan silinmeye başladığının göstergesi olmuştur (Manna', 2013: 91-92). Aslında savaşın başlaması, Filistinliler için felaketlerin boyut ve safhasının değiştiği bir dönem olmuştur. 14 Mayıs 1948'de Filistin toprakları üzerinde işgalci devlet İsrail'in bağımsızlığını ilan etmesiyle katliamlar ve hukuk dışı eylemler daha da şiddetlenmiştir. Canları, malları, vatanları, hakları, toprakları ellerinden alınan Filistinliler 15 Mayıs 1948 tarihini "Nakba" olarak adlandırmaktadır. Filistinlilerin maruz kaldığı her türlü olumsuzluk, uluslararası alanda tanınmış bir devletin kurumsal kimliği altında ve devlet kontrolünde sivil halka yönelik olarak gerçekleştirilmiştir. Bu tarihten sonra, çatışmalar devletsiz Yahudilerin Filistin'e göç etmesiyle sınırlı kalmaktan çıkmış, yerine İsrail'in işgal eylemleri ve Filistinlilere yönelik şiddet uygulamaları gibi yeni boyutlara evrilmiştir (Çelik, 2021: 141). Büyük Felaket olarak da adlandırılan Nakba, yüzbinlerce Filistinlinin göç emek zorunda kalmasıyla sonuçlanmıştır. Böylece İsrail'in yerleşimci politikası, 1948 sonrasında hızla gelişerek Filistin topraklarına yayılmıştır.

Altı Gün Savaşının sonucu olarak İsrail'in toprak kontrolünün kapsamı ve şekli ile Yahudi-Arap demografik dengesine ilişkin temel sorular hem bölgesel hem de ulusal ölçekte yeniden belirmiştir. Bu durum, İsrail'in Batı Şeria'daki yerleşim politikalarında dört aşamada kendini göstermiştir. İlk aşamada, İsrail toprak ve yerleşim hedeflerini sadece Doğu Kudüs ile sınırlandırmış, Kudüs'ün bu bölümünü egemenlik sınırlarına dâhil etmeye ve gelecekte yeniden bölünmesini önlemeye karar vermiştir. İkinci aşamada, yerleşim politikaları seçici bir şekilde Batı Şeria'nın tamamına yayılmıştır. "Allon Planı" olarak adlandırılan ve dönemin İşçi Partisi Hükümeti tarafından uygulanan plan çerçevesinde, Arapların seyrek olarak yaşadığı bölgelerde Yahudi kırsal yerleşim kümeleri kurulmuştur. Üçüncü aşamada yerleşim planları, Arapların yoğun olarak yaşadığı dağlık bölgelerde mümkün olan en fazla sayıda dağınık yarı kırsal yerleşimin kurulmasını öngörmüştür. Son aşamada ise 1967 sınırlarının hemen ötesinde, Kudüs ve Tel Aviv metropolitan alanlarına ulaşım mesafesinde yeni yurt kasabaları ve banliyö gelişmeleri söz konusu olmuştur (Romann, 1990: 375).

Doğu Kudüs'ün işgalinden sonra İsrail ordusunun ilk icraatlarından biri Magharib Mahallesi'nin neredeyse tamamen yıkılması ve sakinlerinin tahliye edilmesi olmuştur. Bu yıkım Ağlama Duvarı'nın bulunduğu Harem-i Şerif'in batı duvarının önünde Yahudiler için geniş bir meydan oluşturmak amacıyla yapılmıştır. Yıkıma 1967 savaşı bitmeden başlanılmıştır. İsrail, savaşın ikinci günü 7 Haziran'da Doğu Kudüs'ü ele geçirilmiş ve Kubbet-üs Sahra'ya bayrak dikmişti. 11 Haziran'da İsrail birlikleri Harem-i Şerif'in batı duvarının yanındaki Magharib mahallesindeki evleri dinamitlemeye ve molozları buldozerlerle temizlemeye başlamıştı. Mahalle sakinlerinin mahalleyi terk etmek için iki ila üç saati bulunmaktaydı. 12 Haziran'a gelindiğinde mahallenin tamamı yerle bir edilmişti. Toplamda 135 ev yıkılmış ve yaklaşık 650 kişi evlerinden edilmişti. Yıkılan binalar arasında eski el-Burak ve Afdali camileri ile bunların zaviyeleri, Sufi ibadethaneleri ve pansiyonları da bulunmaktaydı (Dumper, 1992: 37).

Altı Gün Savaşı'nın ardından, İsrail tarafından benimsenen ve günümüze dek süregelen Yahudi yerleşimleri oluşturma politikası, özellikle işgal altındaki Filistin bölgelerini İsrail topraklarına entegre etme stratejileri arasında önemli bir yer tutmaktadır. Bu politika, zaman içinde sürekli bir şekilde uygulanmış ve giderek artan bir yoğunluk kazanmıştır (Erdem, 2023: 20). Nitekim 1967 Altı Gün Savaşı'nın ardından İsrail, 1948 öncesi var olan Yahudi yerleşimlerini canlandırma amacıyla başlattığı yerleşim politikasıyla çatışmaları devam ettirmiştir. Bu politika özellikle Batı Şeria ve Gazze bölgelerinde, o dönemde yaklaşık bir milyon Filistinlinin yaşadığı yerlerde belirgin bir şekilde ortaya çıkmıştır. İsrail, Doğu Kudüs'te yaşayan Filistinlileri zor kullanarak bölgeden çıkarma politikası izlerken, aynı zamanda bu bölgelerde gelecekte Yahudi yerleşimleri haline gelecek oluşumların ilk pilot projelerini de başlatmıştır (Balci, 2010a: 114).

İsrail, 1973 Yom Kippur Savaşı'ndan sonra yerleştiği bölgeleri askeri bir kale gibi koruma inancında olmuştur. Bu kapsamda 1974 yılı başlarında toplam 18 yerleşim kurulmuş ve bunların toplam nüfusu yaklaşık 1.800 kişi olmuştur. Bu sayı iki yıl sonra 20 kadar yerleşimde 2.200'e yükselmiştir. 1979 yılı sonunda Golan'da 5.500 İsraili yerleşmiş ve bir yıl sonra bu sayı 7 bine yaklaşmıştır. Yerleşimci sayısındaki artışın düşük olmasının nedeni hükümet içi tartışmalar ve İsrail'in önceliğinin Golan'dan, Batı Şeria'ya çevrilmiş olmasıdır. Filistinli nüfusun çoğunluğunun yaşadığı bu bölgede yeni yerleşim alanları oluşturularak muhtemel bir Filistin devletinin kurulma olasılığı ortadan kaldırılmaya çalışılmıştır (Abu-Lughod, 1982: 19-20). Bu politika, Filistin topraklarının parçalanması ve İsrail yerleşimcilerinin bu bölgelere yerleşmesi yoluyla demografik dengenin değiştirilmesini amaçlamaktadır.

1967'den sonra Batı Şeria'daki ilk yerleşim Kudüs ile el-Halil arasında kibbutz tarzı kurulan Kfar Etzion olmuştur. Batı Şeria'daki ikinci yerleşim birimi ise bir moshav olarak kurulan Ürdün Vadisi'nde yer alan Mehola olmuştur. Şubat 1968'de açılışı yapılan bu yerleşim yeri, İsrail ile Batı Şeria arasındaki 1967 sınır çizgisine yakın bir yerdir. Eylül 1967 ile 1970 sonu arasında İsraililer, Batı Şeria'da 16 yerleşim yeri kurmuştur. Yerleşim birimlerini gün geçtikçe artıran işgalci İsrail 1976 sonuna kadar Batı Şeria'da 21 yeni yerleşim biri daha kurmuştur (Ayyash, 1981: 116). Likud Hükümeti'nin 1977'de iktidara gelmesiyle birlikte Batı Şeria'nın, İsrail'e kalıcı olarak dâhil edilmesi amacıyla kararlı bir politika izlenmeye başlanmıştır. Bu politikanın temelinde Yahudi yerleşimlerinin ve toprak ediniminin bölge genelinde hızla genişletilmesi ve yayılması yer almaktadır. Nisan 1981 itibarıyla Batı Şeria'daki yerleşimler için en az 54 bin dönüm araziye el konulurken 130 bin dönüm arazi ise çoğunlukla askeri amaçlar ve güvenlik için el konulmuştur. Bu miktarlara ek olarak 20 bin ila 50 bin dönüm arazi de satın alma yoluyla elde edilmiştir. Bu alanlar Batı Şeria topraklarının yaklaşık %13'üne denk gelmektedir. Doğu Kudüs hariç bölgedeki yerleşimcilerin sayısı 1981 ortalarında 5 binden 18.500'e yükselirken, yerleşimlerin sayısı iki katına çıkmış, Yahudi yerleşimcilere genellikle yasak olan yoğun nüfuslu Arap bölgelerinde en az 20 yeni yerleşim kurulmuştur (Lustick, 1981: 557). Tüm bu gelişmeler BMGK'nın 1979 yılında almış olduğu 446 sayılı kararda ifade edilen "yerleşim kurma politika ve uygulamalarının yasal geçerliliği olmadığını ve ... işgal altındaki Arap topraklarına [İsrail'in] kendi sivil nüfusunun bir bölümünü nakletmemesini" kuralına rağmen gerçekleşmiştir (Balci, 2012: 69). Bu karar kapsamında uluslararası hukuk tarafından İsrail'in yerleşimci politikalarının yasa dışı ve geçersiz olarak görülmesine rağmen İsrail, yerleşim faaliyetlerini ve çatışmaları devam ettirmiştir.

Ayrıca ileriki yıllarda yaşanabilecek olası bir barış durumunda bölgenin boşaltılmasını zorlaştırmak için ele geçirdiği bu alanları barınma, tarım, sanayi ve askeri amaçlarına hizmet edecek şekilde kullanmıştır. Bu faaliyetler Filistinliler arasında büyük bir öfke ve direniş yol açmıştır. 1987'ye gelindiğinde İsrail'in işgal eylemlerine karşı ilk başkaldırı niteliğinde olan Birinci İntifada yaşanmıştır.

Devam eden yıllarda BMGK tarafından İsrail'in yerleşim politikalarının hukuka aykırılığını vurgulayan ve bu yerleşimlerin tanınmaması gerektiğini ortaya koyan, askeri faaliyetlerin durdurulması, ateşkes koşullarına uyulması ve sivil nüfusun korunmasına dair çeşitli kararlar almıştır. Filistin'i siyasal açıdan temsil eden FKÖ'ün BM'deki gözlemci statüsüne rağmen, İsrail 1967 öncesi sınırlara dönülmesini öngören barış görüşmelerine sıcak bakmamıştır. 1988'de Filistin'in bağımsızlığını ilan etmesine rağmen, işgal ve yerleşim politikaları devam etmiştir (Özturanlı, 2024: 68). Bu dönemde İsrail'in yerleşimci politikasını açısından önemli bir olay meydana gelmiştir. 1989'da Soğuk Savaş sona ermiş ve bu nedenle Rusya'dan İsrail'e yönelik büyük bir Yahudi göç dalgası başlamıştır. 1990 yılında yaklaşık 200 bin Yahudi İsrail'e gelmiştir. Takip eden yıl ise bu rakam 176 bin kişi olarak gerçekleşmiştir. Bu göçler 1949-1950 yılları arasındaki dönemden beri görülen en yüksek iki yıllık toplam Yahudi göçü olmuş ve böylece İsrail'in nüfusunu %10 artmıştır. Göçmen akınının neden olduğu çevre bölgeleri yeni Yahudilerle doldurma çabası kapsamında kurulan yeni yerleşim birimlerindeki konut sayısı %2bin artmıştır (Evans, 2006: 590). İsrail bağlamında, bu politika Yahudi nüfusunu özellikle stratejik veya güvenlik açısından önemli kabul edilen bölgelere yerleştirmeyi içermektedir. İsrail'in tarihinde, özellikle Filistin topraklarındaki yerleşim birimleri kurma ve genişletme politikaları, Yahudi nüfusunun dağılımını etkileyen önemli faktörlerden biri olmuştur.

1993-2000 yılları arasında Batı Şeria ve Gazze Şeridi'ndeki yerleşimci sayısındaki yıllık artış oranı, İsrail nüfusundaki artışın dört katı olmuştur. 2000 yılında yerleşim birimlerindeki yapılaşma 1999'un iki katına çıkmıştır. İsrail iş makinaları, yerleşim birimlerini hem kendi aralarında hem de İsrail'e bağlayan geniş çevre yolları ağı oluşturmuş, sürekli yeni topraklara el koymuştur. Bu şekilde Filistinlilerin de topraklarına geri dönüşünün engellenmesi hedeflenmiştir. 2001'in ilk aylarında Batı Şeria'da yaklaşık 180 bin, Gazze'de 7 bin, Golon'da 17 bin, Doğu Kudüs'te 170 bin yerleşimci bulunmaktaydı (Bishara, 2003). 2005 yılı itibarıyla Gazze Şeridi'nde 21 Yahudi yerleşim birimi ve yaklaşık 9 bin yerleşimci bulunurken, bölgede yaşayan yaklaşık 1,3 milyon Filistinli vardı (Britannica, 2023). Yerleşimcilerin en kalabalık olanı Gush Katif bölgesinde otuz kadar sinagogun yanı sıra 200 öğrencili Yeshivat Torat Hachim, 150 öğrencili Hesder Yeshiva, 200 öğrencili Atzmona'daki Mechina, Netzarim ve Kfar Darom'daki Yeshivotlar, 6 Kollelim, Neve Dekalim'de kızlar için bir Medraşa ve daha fazlası bulunmaktaydı. Tüm yerleşimlerin kendi okulları, seminerleri, mağazaları ve doktorları vardı (Jewish Virtual Library, t.y.).

Gazze'deki en büyük yerleşim grubu, güney Gazze kıyı şeridi boyunca yer alan Katif bloğuydu. Bu yerleşimler Filistin'in büyük şehirleri Han Yunus ve Refah'tan sahile erişimi engellemekte ve Mısır-Gazze sınırındaki İsrail kontrolünü güçlendirmekteydi. Elei Sinai, Dugit ve Nisanit'ten oluşan bir başka yerleşim grubu Gazze'nin İsrail'le olan kuzey sınırı boyunca konumlandırılmış ve İsrail varlığını Aşkelon şehriden Gazze Şehri'nin kenarlarına kadar genişletmişti. Erez Sanayi bölgesi de bu bloğun bir parçası olmuştur. Netzarim, Kfar Darom ve Morag stratejik olarak kuzey-güney eksenini boyunca Gazze Şeridi'nin kalbinde yer alarak İsrail'in bölgeyi ve ana ulaşım yolunu kontrol etmesi için bir çerçeve oluşturmuştur. Böylece İsrail'in Gazze Şeridi'ni ayrı bölgelere ayırmasını ve her bölgenin sakinlerini izole etmesini kolaylaştırmıştır. Buna ek olarak, yerleşimler birinci sınıf tarım arazilerini, bölgenin ana yer altı sularından bazılarını ve toplam Gazze kıyı şeridinin yaklaşık üçte birini kontrol ediyordu (Jewish Virtual Library, t.y.).

Madrid'de 1991'de barış süreci başladığı zaman Gazze Şeridi ve Batı Şeria'da yaklaşık 75 bin yerleşimci bulunmaktaydı (Bishara, 2003: 104). 1990'ların belirleyici olaylarından biri olan Oslo görüşmeleri ile başlayan barış süreci, Yahudi yerleşimleri mevzu bahis olunca olumlu bir gelişme sağlamak yerine, İsrail açısından adeta yeni yerleşimlerin inşası için bir kılıf özelliği göstermiştir (Said, 2002: 54). Oslo süreci, aşamalı bir geri çekilme ve karşılığında sınırlı bir toprak parçası üzerinde geçici bir Filistin yönetiminin sınırlı özerkliğini öngörüyordu. Ancak sürecin sonlarına doğru ciddi konular ele alındığında, İsrail

tarafından Ariel Şaron'un öncülük ettiği bir provokasyonla barış süreci bozulmuştur. Böylece intifadanın başlanmasına neden olunmuş ve 1993 yılı öncesine geri dönmüştür. İsrail bu süreçte boşalttığı tekrar işgal etmiştir (Arı, 2007: 12). Nitekim İsrail'in boşalttığı yerlerde 1992 yılında 100 bin olan Yahudi yerleşimcilerin sayısı, barış sürecin sonlandığı 2000 yılında iki kat artarak 200 bine ulaşmıştır (Miller, 2002: 33). Bu süre zarfında işgal altındaki alanlarda 30 yeni yerleşim birimi ve 18.330'dan fazla konut inşa edilmiştir. Doğu Kudüs'teki yerleşimcilerin sayısı ise 22 binden 170 bine çıkmış, Filistinlilere ait 90'dan fazla konut ise yıkılmıştır (Balci, 2010b: 53). Benzer şekilde 1992'de 110 bin olan Batı Şeria ve Gazze'deki yerleşimlerin sayısı yaklaşık %40 oranında artarak 1996 yılında 145 bine ulaşmıştır (Bayraktar, 2003: 123).

Barış sürecinin sonlanması ile birlikte yeni yerleşim birimleri kurma faaliyetleri artarak devam etse de önceki dönemlerden farklı bir politika izlenmiştir. İsrail'in yerleşimci politikası kendisini, Batı Şeria'da yerleşim yerleri inşa etmek ve Yahudi yerleşimcileri buralara yerleştirmek şeklinde gösterirken Gazze Şeridi'nde abluka, tecrit, sivil halkı temel ihtiyaçlarından yoksun bırakma ve nihai olarak bu toprakları yaşanamaz hale getirme şeklinde göstermektedir. Batı Şeria ve Gazze Şeridi'nde uluslararası hukuka aykırı bir biçimde onlarca yerleşim birimi kuran ve binlerce Yahudi'yi bu alanlara yerleştiren İsrail, İkinci İntifada'dan aylar sonra 12 Eylül 2005 tarihinde tek taraflı çekilmiş olsa da o tarihten itibaren Gazze askeri saldırılar ve abluka altına alınmak suretiyle kontrol altında tutulmuştur. Kısacası Filistin topraklarının aidiyetinin değişmesini hedefleyen yerleşimci politikası iki farklı bölgede iki farklı yöntemle hayata geçirilmektedir. Bu yeni politikayla İsrail, Gazze Şeridi'ni yerleşim birimleri kurma politikasının odağından çıkararak iki farklı bölgede farklı araçlarla eylemlerine devam etmiştir. 7 Ekim 2023 tarihinde yaşanan gelişmeler ile birlikte İsrail, Gazze'ye eşi görülmemiş bir saldırı başlatmış ve fiilen yeniden yerleşim birimlerinin kurularak Yahudi nüfusun bu birimlere yerleştirilmesi gerektiği İsrail haber kanalları ve Knesset'te çeşitli bakan ile milletvekilleri tarafından yüksek sesle dillendirilmeye başlanmıştır. Bu tür söylemler Gazze'den çekilmenin bir yanılısına olduğunu da gözler önüne sermektedir.

Ariel Şaron'un Başbakanlığı döneminde, 15-22 Ağustos 2005 tarihleri arasında gerçekleştirilen Gazze Şeridi'nden çekilme planı, başlangıçta olumlu bir adım olarak algılsa da Filistin meselesi açısından olumsuz sonuçları söz konusu olmuştur. İsrail, Gazze'deki yerleşimleri sonlandırmış olsa da özellikle Hamas'ın 2006 seçimleri kazanmasıyla Gazze'yi açık hava hapishanesine dönüştürmüştür. Bu durum yerleşimlerin kalkmasının ardından bölgede mutlak kontrol ve denetime dayanan yeni bir yönetim biçimini beraberinde getirmiştir. Ayrıca Gazze'deki yerleşimlerinin kaldırılması, Batı Şeria'daki yerleşimlere yönelik uluslararası baskıları bir süreliğine bertaraf etme stratejisi olarak kullanılmıştır. Örneğin Gazze'deki yerleşimlerin kaldırılmasıyla evlerini kaybeden 212 ailenin, İsrail topraklarına değil de Batı Şeria'da işgal altındaki topraklara yerleştirilmesi İsrail'in yeni yerleşim politikasının önemli bir göstergesi olmuştur (Balci, 2006: 122-125). Gazze Şeridi'nden çekilme planlarının aslında yerleşimci politikaları için bir maske olduğu iki yıl sonra 2007 yılında ortaya çıkmıştır. İsrail, 2007 yılından itibaren Gazze Şeridi'ni düşman bölgesi olarak nitelendirmiş, temel ihtiyaçlardan enerji kaynaklarına, inşaat malzemelerinden altyapı ürünlerine kadar çeşitli malzemelerin Gazze'ye girişini sınırlandırmıştır. Bu tedbirler 2008'de İsrail'in Dökme Kurşun Harekâtı adını verdiği çeşitli askeri operasyonlarla birleşerek binlerce Filistinli sivilin hayatını kaybetmesine yol açmıştır. Ayrıca 2009 itibarıyla, Gazze Şeridi'ne uygulanan kara ablukeye bir de deniz ablukeyi eklenmiştir (Ercümen, 2016).

Gelinen noktada İsrail'in işgal ettiği Filistin topraklarındaki yeni yerleşim birimlerine ve yerleşimci sayılarına her geçen gün yenileri eklenmektedir. Bu bağlamda son dönem yerleşim birimleri ve yerleşimci sayıları dikkate değerdir. Filistin topraklarında 200'den fazla İsrail yerleşimi bulunmaktadır. Bunların 137'si resmi, devlet onaylı yerleşimlerdir. Ayrıca bu rakamlara ek olarak 100 kadar "ileri karakol" olarak adlandırılan ve genellikle çeşitli devlet kurumlarının yardımıyla da olsa resmi onay alınmadan kurulan daha küçük yerleşimler de bulunmaktadır. Bu yerleşimlerin nüfusu Batı Şeria'da 400 binin, Doğu Kudüs'te ise 200 binin üzerine çıkmıştır. İsrail'in tek taraflı olarak ilhak ettiği ve uluslararası toplum tarafından hiçbir zaman tanınmayan bir bölge olan Batı Şeria'daki yerleşimlerin kurulu alanı toplam Batı Şeria'nın %2'sini oluşturmaktadır. Ayrıca İsrail'in Filistinlilerin kullanımını için tahsis etmeyi sürekli olarak reddettiği

arazilerin %39'u İsrail yerleşimlerin yerel yönetimlerinin yetki alanına girmektedir. Bu duruma bir örnek olarak Ariel yerleşiminin belediye alanının, yerleşim birimlerinin kurulu alanından yaklaşık dört kat daha büyük olması gösterilebilir (White, 2019: 25).

Yeni yerleşim bölgelerinin oluşturulması ve giderek artan sayıda İsrail vatandaşının Batı Şeria'da yaşamaya başlaması, Filistinlileri izole etme ve kontrol etme politikaları ile birlikte düşünüldüğünde İsrail'in Batı Şeria'da kalıcı bir otorite kurma amacının bir göstergesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu durum Batı Şeria'yı Filistin torağı olarak görmek yerine, İsrail devleti için kendi ülkesinin doğal bir uzantısı olarak kabul etme eğilimindedir. Bu bağlamda İsrail resmi makamlarının bölgeyi tanımlamak için Batı Şeria yerine "Yahudiye ve Samara" terimini kullanmaları dikkat çekici bir örnektir (Özkoç, 2021: 317). İsrail'in Batı Şeria için "Yahudiye ve Samara" terimini kullanması, genellikle tarihsel ve siyasi bir bağlam içinde anlam kazanmaktadır. Bu terim İsrail hükümeti ve bazı Yahudi yerleşimciler tarafından kullanılarak, bölgeye tarihi ve dini bir kimlik atfetmeyi amaçlamaktadır. "Yahudiye ve Samara" antik İsrail Krallığı'nın tarihinde önemli yerleri temsil etmekte ve bu terimin kullanımı, İsrail'in Batı Şeria'daki toprak iddialarını güçlendirmeyi hedeflemektedir. Bir başka açıdan ise İsrail, Yahudi yerleşimcileri barındırdığı işgal altındaki bu topraklarda var olan tarihi ve kültürel bağlamı görmezden gelerek bir yandan Filistinli kimliği ile haklarına meydan okumakta diğer bir yandan ise yeni yerleşim birimlerinin kurulmaya devam edeceği mesajını vermektedir.

4. Gazze'de Yeniden Yerleşim Birimleri Kurmanın Hayali: Gazze Saldırıları

İsrail'in yerleşimci politikası, bölgede derin ve uzun süreli bir çatışmaya neden olmuş, aynı zamanda Filistin topraklarının demografik yapısını değiştirmeyi amaçlamıştır. Bu çerçevede Batı Şeria, Doğu Kudüs ve Gazze Şeridi'nde bir dizi yerleşim birimi kurarak Filistinlileri kendi topraklarından uzaklaştırmış ve geri dönme haklarını sınırlamıştır. I. Dünya Savaşı sonrasında Filistin'e politik ve dini hedeflerle göç eden Yahudiler, bir süre sonra bu toprakların asıl sahibi olan Araplarla çatışmaya girmiştir. Bu politikanın en önemli yansımalarından biri 1947'den beri devam eden işgal ve bu işgal karşısında on binlerce Filistinlinin yaşamını yitirmesidir. İşgal ve abluka altında yaşayan milyonlarca Filistinli, mülteci durumuna düşmüştür. Su kaynaklarına erişim sıkıntısı, ekonomik zorluklar ve sosyal ayrımcılık gibi etkiler de bu sürecin kaçınılmaz sonuçları arasında yer almaktadır. İsrail'in yerleşimci politikası nedeniyle Filistinliler, topraklarını ve hayatlarını kaybetmiş, tarım alanlarına ve su kaynaklarına erişimde sınırlamalarla karşılaşmış, ekonomik açıdan olumsuz etkilenmiş ve mülteci sorunu ile baş başa kalmışlardır. Bu durum bölgede süregelen karmaşık ve hassas Filistin-İsrail çatışması bağlamında büyük bir insanlık trajedisini temsil etmektedir.

İsrail işgal ettiği Filistin topraklarında yerleşim birimleri inşa ederek bölgede yaşayan Filistinliler üzerinde baskı kurmakta ve böylece onları zorla göç ettirmeyi hedeflemektedir. Ayrıca Yahudi nüfusunun artırılarak demografik bir üstünlüğün gerçekleştirilmesi de amaçlanmaktadır. Bu üstünlüğün sağlandığı bölgeler İsrail'e entegre edilerek kalıcı bir sınır hattı oluşturulması yerleşimci politikalarının temel amacıdır (Gazit, 2003: 241-242). Yerleşimci politikaları kapsamında sürekli yeni yerleşim birimleri kurmaktan vazgeçmeyen İsrail, işgal süreci boyunca uluslararası hukuka aykırı eylemlerden de geri durmamıştır. Filistin'in toprak bütünlüğünü bozmak ve işgal altındaki bölgeleri bir tür "İsrailleştirmek" için Yahudileri bu yerleşim birimlerine sevk etmektedir. İsrail'in yerleşimci politikasının Filistin üzerindeki etkilerini en ağır yaşayan bölgelerden biri de Gazze Şeridi'dir. Bu politika kapsamında yerleşim birimlerinin genişletilmesi ve bu alanlara yeni birimlerin eklenmesiyle birlikte bölgedeki gerilim tırmandırılmıştır. Gazze, bir taraftan örülen duvarlarla diğer Filistin topraklarından ayrıştırılmakta diğer bir taraftan da İsrail'in ağır bombardımanlara varan saldırılarına maruz kalmaktadır. Örülen duvarlar ve saldırılar, sadece güvenlik endişelerine yanıt olarak değil, aynı zamanda yerleşim politikasının bir uzantısı olarak değerlendirilmelidir. İsrail'in Gazze'ye yönelik gerçekleştirdiği saldırılar Gazze'deki ekonomiyi ve altyapıyı zorlamış, insanların günlük yaşamlarını alt üst etmiştir. Sadece can kayıpları ve yıkımlarla değil, aynı zamanda insanların temel yaşam koşulları üzerindeki etkileri ve zorunlu göçe maruz bırakılmaları ile

Filistinliler bu politikanın ağır sonuçlarını yaşamaktadır. İsrail'in yerleşimci politikası, genelde Filistin özelde ise Gazze meselesinde derin ve uzun süreli bir çatışmaya ve insanlık trajedisine neden olmuştur.

Gazze Şeridi'nin sınırları, 1948 Arap-İsrail Savaşı'nın ardından imzalanan İsrail-Mısır ateşkes antlaşmasıyla belirlenmiştir. Savaşın sonucunda yerinden edilen Filistinlilerin önemli bir kesimi Gazze'ye göç etmek zorunda kalmıştır. Bugün Gazze'nin nüfusunun önemli bir bölümü, o dönemdeki göçmenlerin torunlarından oluşmaktadır. 1967 savaşında Mısır'ın kontrolünden çıkarak İsrail'in işgali altına giren Gazze, 1993 Oslo Barış Görüşmeleri'nin ardından yeni bir statü elde etmesine rağmen hava sahası, su kaynakları ve bazı bölgeleri İsrail'in kontrolü altında kamıştır (Çiftçi, 2010: 9). 38 yıl süren bu işgal, 2005 yılında yerleşimcilerin tahliyesi ile sona ermiştir. Geri çekilmenin ardından 2006 seçimlerini kazanan Hamas, Batı Şeria ve Gazze Şeridi'nde Filistin Ulusal Yönetimi bünyesinde hükümeti kurmuştur. Ancak İsrail ve Batılı aktörler Hamas'ı politik bir aktör olarak görmemişlerdir. Bu kapsamda baskılarını daha da artıran İsrail, Hamas'ı yönetimden uzaklaştırmak için ekonomik ve politik yaptırımlar uygulamıştır. Yaptırımlar arasında bölgeye gıda, ilaç ve akaryakıt gibi yardım malzemelerinin girişinin engellenmesi dikkat çekicidir. Böylece Filistinlilerin hareket kabiliyetini sınırlandıran İsrail, zaman zaman gerçekleştirdiği askeri saldırılar ile de Hamas Hükümeti'ni sindirmeye çalışmıştır (Topal, 2012: 105-106).

Hamas'ın 2007 yılında Gazze'deki kontrolü sağlaması üzerine 2008 Mayıs itibariyle İsrail tarafından Gazze, havadan denizden ve karadan kuşatılmıştır. İsrail Hava Kuvvetleri tarafından gerçekleştirilen bu saldırılar esnasında Hamas üyeleri dışında birçok sivil Filistinli de hayatını kaybetmiştir. İsrail'in gerçekleştirdiği bu saldırılar Gazze'nin hava sahasının ve karasularının kontrol altında tutulmaya devam etmesiyle birlikte değerlendirildiğinde, geri çekilmenin bir maskeleyen stratejisi olduğunu da göstermektedir. Ancak Hamas'ı "terör örgütü" olarak gören İsrail, saldırılarını kendi güvenliğini sağlamak amacıyla gerçekleştirdiğini savunmakta ve bu savunmanın gerekçesinin ise Gazze'den çekilmiş olması olarak göstermektedir. İsrail'in Gazze Şeridi'nde yer alan yerleşim birimlerini tahliyesi bir yanılısamadan ibarettir. İsrail, çekilme adı altında olsa da aslında Filistin toprakları üzerinde genişlemeye ve Gazze'ye yönelik askeri operasyonlarına devam etmektedir. Bu kapsamda İsrail, Gazze'ye yönelik 2008'de Dökme Kurşun Operasyonu (Operation Cast Lead), 2012'de Savunma Sütunu Operasyonu (Operation Pillar of Defense), 2014'te Koruma Hattı Operasyonu (Operation Protective Edge), 2021'de Duvarların Muhafızı Operasyonu (Operation Guardian of the Walls Survey) ve 2023'de Demir Kılıçlar Operasyonu (Operation Swords of Iron) adını verdiği büyük saldırılar gerçekleştirmiştir.

27 Aralık 2008'de İsrail, Dökme Kurşun Operasyonu adı verilen operasyonla başlattığı hava saldırıların öncelikli hedefleri arasında Hamas'ın lider kadrosu ile Hamas kontrolünde olan askeri ve tıbbi tesislerde dâhil olmak üzere birçok yerleşim birimi yer almıştır. Hava saldırısının ilk günü Hamas'ın kontroülünde olan birçok yer imha edilirken 279 kişi öldürülmüş, yaklaşık 900 kişi de yaralanmıştır. Sonraki günlerde hava saldırılarının hedefleri arasında BM'ye ait okullar, hastaneler ve sivil yerleşim birimleri yer almıştır. 4 Ocak'ta ise Gazze'yi kuşatan kara birlikleri ile 17 Ocak'a kadar süren kara harekâtı başlatılmıştır. İsrail kara harekâtında sivil protestolara karşı kadın ve çocukları da hedef olarak belirlemiştir. İsrail'in havadan ve karadan yürüttüğü operasyon karşısında Hamas, hazırlıksız yakalanmıştır (Ayhan, 2008: 32-33). İsrail güvenlik kaynaklarına göre Hamas'ın operasyona hazırlıksız yakalanmasının nedeni Knesset seçimlerinden ve yeni İsrail hükümetinin kurulmasından önce İsrail'in böylesi büyük çaplı bir askeri operasyona girişeceğinin beklenmemesidir. Bu değerlendirme esasında sadece Hamas'a özgü de değildir. Dökme Kurşun Operasyonu'ndan önceki günlerde İsrail'deki pek çok analist İsrail'in teoride olmasa da pratikte bir tür zaman aşımına uğradığını ve bir geçiş hükümetinin seçim kampanyasının ortasında önemli bir siyasi veya güvenlik girişimi üstlenmesinin pek olası olmadığını düşünmekteydi (Meir, 2009: 29).

Kara harekâtının ilk günlerinde İsrail ordusunun güçlü bir direnişle karşılaşmadan ilerlemesi, Hamas'ın savunma planı oluşturmadığını ve taktiksel olarak cephe savaşına girmeye hazır olmadığını ortaya koymuştur. Bununla birlikte, İsrail Savunma Gücü'nün izlediği savaş stratejisi, Filistin tarafında yaşanan yüksek sivil kayıpların ana nedenini oluşturmuştur (Ayhan, 2008: 33). Nitekim Filistin Sağlık Bakanlığı verilerine göre 410'u çocuk ve 108'i kadın olmak üzere toplam 1.193 kişi hayatını kaybetmiştir. Saldırıları

karşısında 1.600'ü çocuk olmak üzere 5.300 yaralanmıştır. BM verileri de bu rakamları doğrular niteliktedir. BM'ye göre 22 gün süren saldırılarda 412'si çocuk olmak üzere 1.300'den fazla kişi hayatını kaybetmiş ve 1.855'i çocuk olmak üzere 5.450'den fazla kişi yaralanmıştır. Saldırıların neticesinde zaten çökmüş olan Gazze ekonomisine 1,9 milyar dolar zarar verilmiştir. Ayrıca Gazze Şeridi'ndeki tüm yapıların %14'üne denk gelen 20.641 bina kullanılamaz hale gelmiş, 4.100 ev, 25 okul, güvenlik güçleri için 31 yapı ve devlet dairelerini barındıran 17 yapı tamamen yıkılmıştır. Buna ek olarak 1.500 işyeri ve fabrika, 10 elektrik santrali ile 10 su ve kanalizasyon tesisi zarar görmüştür. Son olarak ekili alanların %80'nin tahrip edildiği saldırılar karşısında 90 milyon doları bulan tarımsal zarar gerçekleşmiştir (Cordesman, 2009). Yaşanan bu trajedi İsrail'in yerleşimci politikalarının Filistin topraklarındaki işgalin tüm hızıyla devam ettiğini ve bu politikaların sivil halkın güvenliği üzerindeki olumsuz etkilerini gözler önüne seren bir örnektir. İsrail'in yerleşimci politikalarının bölgedeki gerilimi artırarak barış çabalarını zorlaştırdığı ve sivil halkın yaşamını olumsuz yönde etkilediği açıkça görülmektedir.

Bir sonraki büyük saldırı, 2012 yılının Kasım ayının sonlarında bir hafta gibi bir süre içinde gerçekleşmiştir. 14 Kasım öğleden sonra Hamas'ın askeri kanadının lideri Ahmed Cabari'nin içinde bulunduğu bir araca İsrail'in düzenlediği hava saldırısıyla başlamıştır. Operasyon topçu ve hava saldırılarıyla Gazze bombalanmaya devam etmiştir. Bu operasyonda, Dökme Kurşun Operasyonu'nda olduğu gibi bir kara harekâtı başlatılmamıştır (Bachmutsky, 2018: 439). Savunma Sütunu Operasyonu adı verilen saldırılar 21 Kasım'a kadar devam etmiştir. Saldırıların karşısında 137 Filistinli hayatını kaybetmiş, 1200 Filistinli ise yaralanmıştır. Hayatını kaybedenlerin %42'si, yaralananların ise %59'u kadın, çocuk ve yaşlılardan oluşmuştur. Ayrıca aralarında bakanlık binası, hastane, okul, stadyum ve Hamas'a ait binalarında yer aldığı Gazze'deki birçok bina ağır hasar görmüş veya tamamen yıkılmıştır (Bölme, 2012: 5-6).

İsrail, operasyonu başlatma nedenini Hamas'ın sahip olduğu füze kapasitesini yok ederek İsrail halkının füze tehdidi karşısında güvenliğini sağlamak olarak açıklamıştır (Hasanoğlu ve Çağlıyan, 2022: 15). İsrail tarafından saldırılar meşru müdafaa gibi sunulsa da 14 Kasım öncesi yaşanan gelişmeler bu durumun aksini göstermektedir. 8 Kasım'da İsrail tarafından açılan ateş sonucu futbol oynayan bir Filistinli çocuk öldürülmesi ve ardından 14 Kasım'da Cabari'nin suikast sonucu ölümü, ateşkesi bozan tarafın İsrail olduğunu ortaya koymaktadır. Ayrıca İsrail'in "saldırıya karşı savunma" söyleminin yanlışlığını belirtmek bir tarafa bu tür bir sözlem İsrail'in saldırılarda gizlemeye çalıştığı motivasyonları da göstermektedir (Bölme, 2012: 4-6). Nitekim İsrail Dışişleri Bakanlığı'nun web sayfasında operasyonun adı İbranice "Bulut Sütunu Operasyonu" adı verilirken, İngilizce kısmında "Savunma Sütunu Operasyonu" adı verilmiştir. Farklı isimlendirmenin altında yatan motivasyon, saldırıların içerde ve dışarda farklı algılanmasının sağlanması arzudur. İç kamuoyunda İsrail caydırıcılığının devam ettiği ve Hamas'ın askeri yapısının çökertildiği imajı oluşturulmak istenmiştir. Uluslararası kamuoyunda ise "mağdur" imajı oluşturularak bir tür savunma savaşı yapmak zorunda kaldıklarını göstermek istemektedir (Kulu, 2013: 41).

Tüm bunlarla birlikte İsrail'in Bulut Sütunu Operasyonu gibi bir isimlendirmesinin kaynağının Tevrat'tan geldiğini de belirtmek gerekmektedir. İsrail, Tevrat'ta geçen "ve gündüz ve geceleyin yürüsünler diye, Rab onlara yol göstermek için gündüzün bulut direğinde (sütununda) ve geceleyin onlara ışık vermek için ateş direğinde (sütununda) önlerinde gidiyordu" ifadesi kapsamında ismi belirlenen operasyon ile İsrail'e yaratıcı tarafından destek verildiği imajını çizmektedirler (Bozkurt, 2013: 73). Bir başka açıdan ise İsrail'in bu tür isimlendirmenin kaynağını Tevrat'a dayandırması, operasyonlarına dini bir bağlam eklemeye ve İsrail devletinin meşruiyetini güçlendirmeye yönelik bir strateji olarak yorumlanabilir. Ayrıca İsrail'in Tevrat'tan alınan bu tür referansları kullanarak, Filistin topraklarındaki yerleşimci politikalarını meşrulaştırma ve güçlendirme çabasına da işaret etmektedir.

Gazze'de yaşanan bir başka büyük saldırısı ise 2014 yılında gerçekleşmiştir. İsrail, 7 Temmuz'da Gazze Şeridi'ndeki hedeflere yönelik hava saldırıları ve havan toplarıyla Koruma Hattı Operasyonu'nu başlatmıştır. Yaygın ateşi devam ederken Beyt Lahya, Beyt Hanun, Refah ve Han Yunus'un dış mahallelerinde yaşayan Gazzelilere kara harekâtı beklentisiyle bölgeyi boşaltmaları için tebligatlar gönderilmiştir. İsrail ayrıca "girilmez" tampon bölgesini İsrail sınırından itibaren 3 km kadar genişleterek

Gazze Şeridi topraklarının %44'ünü, hatta Gazze Şehri'ne kadar uzanan bir alanı kapsayacak hale getirmiştir. Böylece İsrail, Gazze Şeridi üzerindeki kontrolünü daha da artırmıştır (Bachmutsky, 2018: 439-440). Operasyonun ardından BM Örgütü İnsan Hakları Konseyi tarafından Gazze'ye gönderilen bağımsız raportörlerin tespitleri yaşananların ne denli kötü olduğunu kanıtlar niteliktedir. Hayatını kaybeden Filistinlilerin sayısı 2.251'e ulaşırken bunlardan 551'ini çocuklar oluşturmuştur. Ayrıca 11.251 Filistinli yaralanmış ve yine bunlardan 3.436'ı çocuklardan oluşmuştur. İsrail'in saldırıları neticesinde sadece sivil insanlar hayatını kaybetmekle kalmamıştır. Gazze'nin altyapısı yerle bir edilmiş, elektrik ve su altyapısı kullanılamaz hale getirilmiş, 73 sağlık birimi ve çok sayıda ambulans bombalanarak kullanılamaz hale getirilmiştir (Özden Cankara ve Cankara, 2022: 146-147). Benzer şekilde 51 gün süren saldırılarda, Filistinlilere yönelik 114 katliam gerçekleştirilmiştir. Özellikle hava saldırıları nedeniyle 26.366 ev zarar görmüştür. Bunlardan 3.219'u tamamen yıkılırken, 23.445'i kısmen yıkılarak kullanılamaz hale gelmiştir. Sokakların bir tür harabeye döndüğü Gazze'de 65 bin Filistinli evsiz kalmıştır (Aisha ve Karabacak, 2020).

Hamas, Koruma Hattı Operasyonu'ndan çıkardığı derslerle İsrail'in bu konudaki üstünlüğüne karşılık vermek için Gazze Şeridi'ndeki yerleşim alanlarının altında "Gazze Metrosu" olarak bilinen bir "yeraltı şehri" geliştirmeye yönelmiştir. Yıllar süren kararlı çabalar ve büyük kaynak yatırımları sonucunda Hamas, görünenden uzak, Gazze Şeridi'ndeki konut alanlarının altında tünellerden oluşan geniş bir yeraltı ağı oluşturmayı başarmıştır. Bu ağ komuta merkezleri, depolar, roket rampaları gibi donanımları barındıran bir dizi tünellerden oluşmaktadır. Hamas'ın bu ağa yaptığı yatırım boşa gitmemiştir. Artık İsrail, tünellerdeki faaliyetleri havadan izleyemez, konuşmaları dinleyemez veya alıcı eksikliği ve örgütün geniş çaplı yerli hat kullanımı nedeniyle cep telefonlarını tespit edemezdi. Dahası tünellerdeki faaliyetler, İsrail tarafından bilgi toplamak amacıyla görevlendirilen sivillere çok daha az maruz kalmıştır (Flamer, 2022: 375).

İsrail'in Filistinlilerin evlerini ve yurtlarını hukuksuz bir şekilde gasp ettiği bilinen bir gerçektir. Nitekim İsrail'in el koyduğu yerleşim birimleri ve evlere karşı Filistinliler tarafından birçok dava açılmış ancak Osmanlı arşivlerinden elde edilen tapuların kanıt olarak sunulmasına rağmen İsrail mahkemeleri bu kanıtları reddetmiştir. Bu noktadaki önemli gelişmelerden biri de Şeyh Cerrah Mahallesi'nde yaşanan hukuksuzluklardır. İsrail Yüksek Mahkemesi, Şeyh Cerrah'daki Filistinli ailelerin mülklerinden çıkarılması kararlarını kabul ederek, bu yerlerin Yahudi yerleşimcilere ait olduğuna hükmetmiştir (Kaplan, 2022: 212-213). Mahkeme kararının Filistinliler tarafından Doğu Kudüs'te protesto edilmesi ile birlikte gerilim tekrar artmaya başlamıştır. Yaşanan protestolar karşısında işgal altında tutulan Gazze'ye yönelik tutumunu sertleştiren İsrail'in, yoğun hava bombardımanı ile gerginlikler farklı bir noktaya evrilmiştir.

10 Mayıs'ta Yahudiler "Kudüs Günü"nü kutlamak için toplanırken, İsrail Güvenlik Güçleri sabah namazı vaktinde Mescid-i Aksa'ya saldırmıştır. Camiye giren polis göz yaşartıcı gaz atmış ve bazı Müslümanlar plastik mermiyle yaralanmıştır. Böylece Müslümanlar için kutsal olan Ramazan Ayı, Kadir Gecesi, Cuma Namazı vaktinde gerçekleşen Şam Kapısı, Şeyh Cerrah Mahallesi ve Aksa Camii Baskını gibi olayların art arda gelmesi olayların kontrolden çıkmasına neden olmuştur. Bu noktada birçok ülke Aksa Camii baskınını kınarken, İsrail yönetiminin olaya bakışı gerilimi daha da artırmıştır (Manaz, 2021: 441). Şeyh Cerrah'ta başlayan ve Mescid-i Aksa'da Müslümanlara yönelik saldırılara dönüşen olaylar 9-11 Mayıs günü şiddetini artırmıştır. Olayların tırmanması ile birlikte İsrail, Gazze'ye hava saldırısı ile birlikte Duvarların Muhafızı Operasyonu'nu başlatmıştır. Saldırıları karşısında 65'i çocuk, 39'u kadın olmak üzere 232 Filistinli hayatını kaybetmiştir. Ayrıca okul, hastane ve sivil yerleşim birimleri gibi birçok yer kullanılamaz hale gelmiştir (Kaya, 2021: 192).

Gazze'ye yönelik Mayıs 2021'de gerçekleşen saldırılar sırasında İsrail, Hamas tarafından kurulan tünelleri öngörülmeleyen bir şekilde ele almıştır. İsrail, 13-14 Mayıs gecesinden başlayarak onlarca kilometrelik tüneli kullanılamaz hale getirmek için her gece, her seferinde Gazze'nin farklı bir bölgesine odaklanarak tünelleri düzenli olarak bombalamıştır. İlk gece başlatılan saldırı aynı zamanda bir hile de içermektedir. Şöyle ki saldırıdan önceki 24 saat boyunca İsrail, bir aldatma operasyonunun parçası olarak Gazze'nin kuzey sınırı boyunca çok sayıda kuvvet konuşlandırmıştır. Böylece bir kara harekâtı olacağı imajı verilmiş ve tüneller

kısmen işlevsiz hale getirilmiştir (Flamer, 2022: 375). Gerçekleşen saldırılar, İsrail'in Şeyh Cerrah ve Mescid-i Aksa'daki kışkırtıcı ve saldırgan politikalarının bir uzantısı olması bakımından ayırt edici bir niteliktedir. Bu saldırılar ne münferit bir olaydı ne de bir bağlamı olmadan aniden ortaya çıkmıştı. Dolayısıyla bu saldırılar, Kudüs'teki gelişmelerin ve genel işgal bağlamının bir parçası olarak ele alınmalıdır. İsrail tarafından Duvarların Muhafızı olarak adlandırılan bu saldırılar Hamas tarafından Kudüs'ün Kılıcı olarak adlandırılmıştır. Hamas'ın bu saldırıları Kudüs'ün Kılıcı olarak adlandırması; İsrail'in Gazze ablukası ve Hamas liderlerine yönelik suikastlarının neden olduğu önceki savaşlardan farklı olarak, saldırıların ana nedeni olan El Aksa ve Şeyh Cerrah meselesinden kaynaklanmaktadır (Karamah, 2023: 225).

İsrail'in gerçekleştirdiği saldırılar ve uyguladığı devlet terörü, Filistin halkı üzerinde derin yaralar açmıştır. Bu saldırılarda binlerce masum Filistinli, hayatlarını kaybetmiş veya kalıcı yaralanmalara maruz kalmıştır. Ayrıca toprakları ellerinden alınarak göç etmeye mecbur bırakılan on binlerce Filistinli, kendi topraklarında yabancılaşmış ve sürgün edilmiştir. İsrail'in bu vahşi politikaları, sadece bireylerin yaşamlarını değil, aynı zamanda tüm bir topluluğun varoluşunu da tehdit etmiştir. Filistin topluluğu, tarihi topraklarından uzaklaştırılmanın acısı ve travması ile yüzleşmek zorunda kalmıştır. Saldırılar, insan haklarına ve uluslararası hukuka aykırı bir şekilde gerçekleştirildiği için sadece bölgesel değil aynı zamanda küresel bir endişe kaynağı olmuştur. Siyasi arenada, barış ve adil bir çözüm arayışları zaman zaman söz konusu olsa da bölgedeki istikrarsızlık ve çatışmalar devam etmektedir. Ne yazık ki uluslararası toplumun bu trajik duruma çözüm bulma konusundaki çabaları yeterli düzeyde olmamıştır. Havadan, karadan ve denizden kuşatılmış olan Gazze, İsrail'in 2005'deki geri çekilmesinden bu yana adeta açık hava hapisanesine dönüştürülmüştür. 18 yıllık ablukada Gazze sürekli bir çatışma ortamını yaşarken birçok yıkıcı saldırılara da maruz kalmıştır. Gerek BM'nin taksim planı gerek Oslo Barış Görüşmeleri ile ortaya konulan bağımsız Filistin Devleti idaresi, İsrail'in yerleşim birimleri kurma ve buraları Yahudileştirme politikaları ile imkânsız hale getirilmeye çalışılmaktadır. Bu zorlu süreçte Filistin halkı, direniş ve dayanışma ruhuyla ayakta kalmaya çalışmıştır. Nitekim bu konuda yaşanan son gelişme 7 Ekim 2023 tarihinde sabahın erken saatlerinde Hamas'ın askeri kanadı Kassam Tugayları tarafından daha önce benzeri görülmemiş bir şekilde başlatılan Aksa Tufanı Operasyonu olmuştur. İsrail'in 11 Eylül'ü olarak değerlendirilen bu direniş karşısında İsrail, Demir Kılıçlar Operasyonu adını verdiği en uzun ve en kanlı saldırılarını başlatmıştır.

Hamas tarafından başlatılan operasyon İsrail üzerinde bir şok etkisi meydana getirmiş ve olaylardan yaklaşık 3 saat sonra Gazze'ye yönelik yoğun bir hava bombardımanı başlatılmıştır. Ardından İsrail Başbakanı Binyamin Netanyahu tarafından savaş halinde oldukları dile getirilerek savaş kabinesi kurulmuştur. Savunma Bakanı Yoav Gallant ise Gazze'nin topyekûn abluka altına alınacağını ilan etmiştir. Bu kapsamda Gazze'ye elektrik, gıda maddesi, temel yaşam ürünleri ve akaryakıt dâhil olmak üzere neredeyse hiçbir şeyin girişine izin verilmemiştir. İsrail'in, "meşru müdafaa hakkı" bağlamında Demir Kılıçlar Operasyonu adını verdiği saldırılar kısa süre içerisinde geniş çaplı kanlı bir insanlık dramına dönüşmüştür. Saldırılar ile Gazze'deki yerleşim birimleri ve sivil alt yapılar yok edilecek şekilde bombalanmaya başlanmıştır (Acer, 2023: 8). Bu konudaki en çarpıcı örneklerden biri İsrail'in saldırıların otuz beşinci gününde uluslararası uyarılara rağmen Gazze'deki Şifa Hastanesi'nin bombalanmasıdır. Binlerce yaralı ve yerinden edilmiş sivillerin bulunduğu hastanenin bombalanması ile aralarında kadın ve çocuklarında yer aldığı birçok Filistinli hayatını kaybetmiştir (Anadolu Ajansı, 2023). 18 Şubat 2024 tarihi itibarıyla hala devam eden saldırılar neticesinde hayatını kaybedenlerin sayısı 28.985'e yaralananların sayısı ise 68.883'e yükselmiştir. Halen enkaz altındaki kişiler ve yol kenarlarında bulunan ölümlere İsrail saldırısı nedeniyle yardımların ulaşamadığı düşünüldüğünde bu rakamların çok daha fazla artacağı muhakkaktır (TRT Haber, 2024a). Devam eden bu saldırılar Gazze'de yeniden yerleşimci birimlerinin kurulması ve Yahudi nüfusun bu topraklara yerleştirilmesi tartışmalarını yüksek tonda gündeme getirmiştir.

İsrail, Gazze Şeridi'ne 7 Ekim 2023'den beri yüzlerce tank ve on binlerce askeri göndererek hava saldırılarının yanı sıra kara saldırısı da gerçekleştirmektedir. Bu kara saldırıları ile birlikte İsrail basınında ve sosyal

medyada 2005'deki tek taraflı çekilmeden önce işgal döneminde Gazze'deki Yahudi yerleşim birimlerini ifade eden Gush Katif ifadesi tekrar dile getirilmeye başlanmıştır. Nitekim abluka ve saldırı altındaki Gazze'ye giren İsrail askerleri ulaştıkları yerlere İsrail bayrağı diktikleri fotoğrafları paylaşmaktadırlar. Söz konusu fotoğrafları Ulusal Güvenlik Bakanı Itamar Ben-Gvir'in de aralarında bulunduğu İsraili yetkililer de paylaşmışlardır. Dahası Ben-Gvir, 11 Kasım'da katıldığı bir televizyon programında "şimdi Gazze Şeridi'ni işgal etme çağrısı yapıyorum" açıklamasında bulunmuştur. İsrail Meclisi'ndeki bazı üyelerin Gazze Şeridi'nde Yahudi yerleşim birimlerinin tekrar inşa edilmesi talepleri karşısında Eğitim Bakanı Yoav Kisch ise "tabii ki de Gazze Şeridi'nde yerleşim birimlerinin yeniden imarı mümkündür" ifadesini kullanmıştır (Arnavut, 2024). Knesset haftalık toplantısında Maliye Bakanı Bezalel Smotrich de 7 Ekim sonrası İsrail'in başlattığı saldırıların ardından Gazze'de "Filistinlilerin göç etmesi ve Yahudi yerleşim birimlerinin kurulması" yönünde çağrıda bulunmuştur (Oksijen, 2024). Benzer bir başka çağrı ise Dini Siyonizm Partisi Milletvekili Zvi Sukkot tarafından yapılmıştır. Sukkot, Channel 12'ye verdiği röportajda İsrail Hükümeti'ne Gazze'nin işgal ve ilhak edilmesi, Gazze'deki bütün evlerin yıkılarak yerlerine Yahudi yerleşim birimlerinin kurulması çağrısını yapmıştır (TRT Haber, 2024b). BBC muhabiri Orla Guerin'e konuşan "Yerleşimciler hareketinin babaannesi" olarak bilinen Daniella Weiss ise Gazze'ye hemen taşınmak isteyen 500 ailelik bir listesi olduğunu söylemiştir. Gazze'deki Filistinlileri göç ettirmek isteyen ve bunun için çabalayan Weiss'in, tüm röportaj boyunca Filistinli ifadesini nadiren kullanması ve elinde yerleşim yerleriyle birlikte yeni bir Gazze haritası ve "Gazze'ye geri dönün" başlıklı broşürleri gösteren bir projektörün olması niyetlerini açıkça göstermektedir. Weiss, İsrail'in 1967'den itibaren işgal ettiği Filistin topraklarındaki uluslararası hukuka aykırı yerleşim birimlerinin kurulmasında büyük rol oynamıştır (Guerin, 2024). Bu ve benzeri söylemler her geçen gün daha yüksek sesle dile getirilmektedir. Batı Kudüs'te Bakan Ben-Gvir'in öncülüğünde Gazze Şeridi ile birlikte işgal altında bulunan bir diğer Filistin toprağı olan Batı Şeria'nın kuzeyinde Yahudi yerleşim birimlerinin kurulması amacıyla çeşitli bakanların ve milletvekillerinin katılımıyla bir konferans düzenlenmiştir. Yıllardır havadan, denizden ve karadan abluka altına alınmış olan ve askeri saldırılar ile yaşamın yok edilmeye çalışıldığı Gazze'de uluslararası hukuka aykırı bir şekilde yeniden yerleşim birimleri inşa etmek amacıyla düzenlenen konferansta Gazze'de kurulması planlanan/savunulan yerleşim birimlerinin yer aldığı haritalar da gösterilmiştir (Gazete Duvar, 2024). Nitekim İsraili aşırı sağcı gruplar, 2005'de Gazze'deki en büyük yerleşim birimi olan Gush Katif'e dönüşün sembolü olarak kabul edilen "turuncu kurdeleler" ile birlikte kara işgalinin devam ettiği Gazze sınırına doğru yürümüşlerdir. Gazze sınır noktasında yeni yerleşim birimlerini temsil mahiyetinde iki baraka kurmuşlardır.

Bu tür söylemlerle Gazze'de yeni Yahudi yerleşim birimlerinin kurulabileceği ve buralara yeni Yahudi nüfusunun getirilebileceği mesajı verilmektedir. Dahası bu tür söylemler İsrail'in Gazze'deki yerleşimleri boşaltmasından sonra başlatılan ve yıllardır devam eden askeri operasyonların neticesinde Gazze'de yeniden bir yerleşim birimi kurma hedefini açık ederek 2005'deki çekilmenin gerçek bir çekilme olmadığını, aksine uluslararası hukuku maskeleyen stratejisi taşıdığını kanıtlar niteliktedir. Bir başka ifadeyle 2005 sonrası Gazze'ye yönelik gerçekleştirilen operasyonların Gazze'yi yaşanmaz bir coğrafyaya dönüştürmenin yanı sıra arka planda yeniden bu bölgede yerleşim birimleri kurmak ve Yahudi nüfusunu artırmak amacı taşıdığı belirtilebilir. Dolayısıyla Ortadoğu'da tarihsel ve karmaşık bir çatışmanın odağı olan İsrail'in Gazze saldırıları, maalesef gelecekte de devam edebilir niteliktedir. Bölgedeki siyasi, ekonomik ve dini faktörler, taraflar arasındaki anlaşmazlıkları derinleştirerek çözüme ulaşmayı zorlaştırmaktadır.

5. Sonuç

Filistin-İsrail sorunu, tarih boyunca derin köklere sahip karmaşık bir çatışmadır. Sorunun temelleri Osmanlı İmparatorluğu dönemine kadar gitmektedir. Ancak özellikle 19. yüzyılın sonları ve 20. yüzyılın başlarındaki olaylar bu çatışmanın şekillenmesinde önemli bir faktör olmuştur. Siyonizm hareketinin ortaya çıkışı ve Yahudilerin kendi bağımsız devletlerini kurma arzusu; Balfour Deklarasyonu gibi uluslararası gelişmelerle birleşince, Filistin Bölgesi'ndeki Arap ve Yahudi topluluklar arasındaki gerilimi

artmıştır. İngiliz Manda Yönetimi döneminde, Filistin topraklarında gerçekleşen Yahudi göçleri ve buna bağlı olarak ortaya çıkan çatışmalarla sorun farklı bir noktaya evrilmiştir. 1947 BM Taksim Planı, Filistin'in bölünmesini öngören ve uygulamada sorunlar çıkaran bir adım olmuştur. 1948, 1967 ve 1973 yıllarındaki Arap-İsrail savaşları ve 1956 Süveyş Krizi, bölgedeki çatışmaların derinleşmesine ve Filistinli mültecilerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu faktörler, günümüzde bile devam eden karmaşık Filistin-İsrail sorununun kökenlerini anlamak için önemli bir bağlam sağlamaktadır.

Filistin-İsrail sorununun kökeni, Siyonist hareketin doğuşu ve 1948 yılında İsrail Devleti'nin kurulması gibi kritik dönemlere dayanmaktadır. Ancak bu tarihsel süreçteki en önemli faktörlerden biri, İsrail'in uzun yıllara yayılan yerleşimci politikalarıdır. İsrail'in yerleşimci politikası, sadece toprak edinme ve stratejik güvenlik kaygılarına dayanmakla kalmamaktadır. Öyle ki İsrail'in bu politikası aynı zamanda Yahudi nüfusunu bu birimlere getirip yerleştirerek, Filistin'i "İsrailleştirme/Arapsızlaştırma" amacını da taşımaktadır. İsrail'in yerleşimci politikası kapsamındaki eylemleri genellikle birer Filistin toprağı olan Batı Şeria, Doğu Kudüs ve Gazze Şeridi gibi bölgelerde gerçekleşmektedir. İsrail her ne kadar 2005 yılında Gazze'den tek taraflı çekilmek suretiyle yerleşim birimlerini ve yerleşimcileri tahliye ederek Gazze Şeridi'ndeki yerleşimci politikasını farklılaştırmış olsa da 7 Ekim 2023 sonrası Knesset'te ve çeşitli basın organlarında Gazze'de tekrar yerleşim birimlerinin kurulması ve Yahudi nüfusunun yerleştirilmesi düşünceleri yüksek tonda dile getirilmeye başlanmıştır. Özellikle Gazze'deki saldırılar neticesinde yıkılan köylere Yahudi nüfusu getirilerek buralarda yeni yerleşim birimleri kurulması amaçları İsraili yetkililer tarafından sık sık telaffuz edilmeye başlanmıştır. İsrail'in bu politikasının ardındaki düşünce, bu bölgelerde güçlü bir Yahudi varlığı oluşturarak bu topraklarda siyasi, kültürel ve demografik bir etki meydana getirmektir. Dolayısıyla bölgede yaşanan gelişmelerden hareketle yerleşimci politikasının, Filistin topraklarının aidiyetini değiştirmeyi hedefleyen bir araç olarak kullanılmakta olduğu sonucu ortaya çıkmaktadır.

İsrail'in yerleşimci politikaları, Filistinliler üzerinde çeşitli olumsuz etkiler meydana getirmiştir. İsrail'in Filistin topraklarında kurduğu yerleşim birimleri, öncelikle Filistinlilerin topraklarını kaybetmelerine ve işgale uğramalarına neden olmuştur. Sonrasında ise bu politikalar Filistinlilerin tarım faaliyetlerini sınırlandırmış, ekonomik yapılarını bozmuş ve bağımsız devlet kurma çabalarını engellemiştir. Ayrıca İsraili yerleşimciler ve askeri unsurlar, Filistinlilerin karşılaştığı insan hakları ihlallerini artırmıştır. Zorla ev tahliyeleri, güvenlik kontrol noktaları, mesnetten yoksun tutuklamalar gibi cebri ve keyfi tutumlar, Filistinlilerin günlük yaşamlarını içinden çıkılmaz bir çile haline getirmektedir. Bu durumlar sosyo politik olarak barış ve uzlaşma süreçlerine de yansımakta ve taraflar arasında güven bunalımı doğurmaktadır. Yerleşimci politikası, bölgedeki çatışmayı derinleştirmekte ve sürdürülebilir bir barışın ihdasına Filistin topraklarına inşa edilen fiziki duvarlar gibi psikolojik duvarlar gibi engeller örerek telafi edilmez zararlar vermektedir.

İsrail'in yerleşimci politikası kapsamında inşa ettiği duvarlar, özellikle Gazze Şeridi'nde yaşayan Filistinliler üzerinde önemli etkilere yol açmıştır. Bu duvarlar Filistin'in toprak bütünlüğüne ciddi şekilde zarar vermiş, Filistin topraklarını fiziksel olarak bölmüş ve Gazze'yi diğer Filistin bölgelerinden izole etmiştir. İsrail'in yerleşim birimlerini güçlendirmek amacıyla inşa edilen duvarlar, Filistinlilere ait toprakların işgal edilmesine ve yerleşimciler için yeni alanlar oluşturulmasına hizmet etmiştir. Ayrıca bu duvarlar Gazze'nin havadan karadan ve denizden abluka altına alınmasına da hizmet etmiştir. Duvarlar; Gazze'nin dış dünya ile olan ticaretini sınırlayarak ekonomik faaliyetleri olumsuz etkilemiş, işsizlik oranını artırmış ve ekonomik zorluklara yol açmıştır. Sağlık ve eğitim hizmetlerine erişimde yaşanan kısıtlamalar, Gazzelilerin temel insani ihtiyaçlarını karşılamakta zorlanmalarına neden olmuştur. Tüm bu etkiler, Gazze Şeridi'ndeki toplumsal gerilimleri artırmış ve insanların günlük yaşamlarını belirsizlik ve sürekli bir tehdit altında sürdürmelerine neden olmuştur.

İsrail'in yerleşimci politikası ile Gazze'ye yönelik askeri operasyonları arasında sıkı bir bağlantı bulunmaktadır. İsrail, yıllar içinde Gazze Şeridi, Doğu Kudüs ve Batı Şeria'da yayılmacı politika izlemiş, bunun bir uzantısı olarak da yerleşim birimlerini inşa etmiştir. Bu yerleşim birimleri, Filistin topraklarını

bölerek, mülkiyet ve hakimiyet haklarına zarar vermekte, bölgenin ekonomisini, demografisini, ve politik dengeyi değiştirmektedir. İsrail'in Gazze'ye yönelik askeri operasyonları da yerleşimci politikasının bir sonucu olarak da ortaya çıkmıştır denilebilir. Yerleşim birimlerinin genişlemesi, bitmeyen toprak talepleri ve egemenlik iddiaları nedeniyle İsrail-Filistin çatışması daha da derinleşmiştir.

İsrail'in Gazze'ye yönelik gerçekleştirdiği askeri operasyonlar, Filistin toplumu üzerinde derin ve uzun vadeli etkiler bırakmıştır. Bu operasyonlar sırasında özellikle hava saldırıları ve kara birliklerinin müdahalesi nedeniyle birçok Filistinli sivil yaşamını yitirmiştir. Ayrıca Gazze Şeridi'ndeki altyapı büyük ölçüde zarar görmüş; evler, okullar ve hastaneler gibi temel altyapı birimleri onarılamaz hasarlar almıştır. Özellikle İsrail'in 7 Ekim 2023 sonrasındaki saldırıları neticesinde Gazze, açık hava hapishanesinden hayalet şehre dönüşmüştür. Saldırıları sonrası İsrail milletvekilleri ve bazı bakanları tarafından Gazze'de yeni yerleşim birimlerinin tekrar inşa edilmesi yönünde yapılan açıklamalar, Gazze saldırılarının yerleşimci politikasının bir yansıması olduğunu ortaya koymaktadır. Dahası bu açıklamalar 2008'den itibaren benzer amaç ve eylemlerle gerçekleştirilen saldırılar ile birlikte değerlendirildiğinde İsrail'in 2005'de Gazze'deki yerleşim birimlerini tahliye kararının uluslararası hukuka aykırı olan işgal eylemlerini maskeleyen amacı taşıdığını da göstermektedir.

Operasyonlar aynı zamanda İsrail-Filistin çatışmasının çözümüne dair diplomatik çabaları da sonuçsuz bırakmaktadır. ABD ve diğer Batılı aktörler İsrail yanlısı bir tutum sergilerken, Türkiye ve Arap devletleri Filistin yanlısı politikalar izlemektedir. Bu durum uluslararası toplumun birlikte hareket etmekte zorlandığı ve çatışmanın tarafları arasındaki bölgesel çıkarların diplomatik çözümünü engellediği bir atmosfer oluşturmaktadır. Özellikle İsrail'in 7 Ekim saldırıları kapsamında uluslararası kamuoyunda hükümetler ile halklar arasında da olaya bakış açısı yönünden önemli farklılıklar oluşturmuştur. Neredeyse tüm dünya halkları çeşitli protestolar yoluyla İsrail'in Filistin'e yönelik saldırılarını sık sık eleştirmiş ve barış çağrıları yapmıştır. Ancak bu durumun hükümet politikalarına etkisi, genellikle halkların görüşleri ile uyuşmamıştır. Batılı aktörler, çözüm bulma çabalarında isteksiz davranmıştır. Batılı devletler Gazze özelinde askeri güç kullanımı bağlamında İsrail ile işbirliği ve mutabakat halindeyken, dünya halkları ise saldırıların acil durdurulması ve Filistinlilerle dayanışmada mutabakat halindedir.

Kaynaklar

- Abu-Lughod, J. (1982). Israeli Settlements in Occupied Arab Lands: Conquest to Colony, *Journal of Palestine Studies*, 11(2), 16-54.
- Acer, Y. (2023). *İsrail'in Gazze'deki Suçları*, İstanbul: Seta Yayınları.
- Aisha, N. M. A. A. ve Karabacak, S. (2020). *Gazze, İsrail'in 2014'teki Saldırısının Üzerinden 6 Yıl Geçmesine Rağmen Yaralarını Saramadı*, 1 Ocak 2024 tarihinde Anadolu Ajansı: <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/gazze-israilin-2014teki-saldirisinin-uzerinden-6-yil-gecmesine-ragmen-yaralarini-saramadi/1903669> adresinden alındı.
- Akbaş, Z. ve Kaya, B. (2024). İsrail ve Çatışma Sorunları, Z. Akbaş, V. Babahanoğlu ve M. F. Arğın içinde *Uluslararası Çatışma Bölgeleri: Aktörler, Eylemler ve Dönüşümler* (s. 315-338), Bursa: Dora Yayıncılık.
- Akçalı, Y. ve Kocamaz, İ. (2013). Mısır'ın Dini Jeopolitiği, E. Ertosun, M. Akpınar ve E. Akçay içinde, *Dini Jeopolitik Yaklaşımıyla Ortadoğu* (ss. 185-205), Ankara: Akçağ Yayınları.
- Akşin, S. (2020). *Kısa Yirminci Yüzyıl Tarihi*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Anadolu Ajansı (2023). *İsrail, Gazze'deki Şifa Hastanesi Yerleşkesi'nde Bir Poliklinik Binasını Bombaladı*, 12 Ocak 2024 tarihinde <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/israil-gazdedeki-sifa-hastanesi-yerleskesinde-bir-poliklinik-binasini-bombaladi/3049483> adresinden alındı.
- Arı, T. (2007). Filistin'de Kalıcı Barış Mümkün mü?, *Akademik Orta Doğu*, 2(1), 11-34.
- Armaoğlu, F. (2017). *Filistin Meselesi ve Arap-İsrail Savaşları (1948-1988)*, İstanbul: Kronik Kitap.
- Arnavut, A. (2023). *İsraililer, Bombardımanları Altındaki Gazze'de "Yeniden Yerleşme" Planlarının Peşinde*, 18 Şubat 2024 tarihinde Anadolu Ajansı: <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/israililer-bombardimanlari-altindaki-gazdede-yeniden-yerlesme-planlarinin-pesinde/3055498> adresinden alındı.

- Ayhan, V. (2008). Orta Doğu Ülkelerinin Türk Dış Politikasına Bakışı: Gazze Savaşı Bağlamında Bir Analiz, *Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2(17), 30-51.
- Ayyash, A. A. (1981). Israeli Planning Policy in The Occupied Territories, *Journal of Palestine Studies*, 11(1), 111-123.
- Babahanoğlu, V. (2023). Egypt and the Palestinian Issue, H. M. Boyraz, S. Yeşiltaş ve N. Gürel içinde, *The Palestinian Issue and Regional Actors* (s. 39-58), İstanbul: Aktif Yayınevi.
- Bachmutsky, R. (2018). Otherwise Occupied: The Legal Status of the Gaza Strip 50 Years After The Six-Day War, *Virginia Journal of International Law*, 57(2), 413-454.
- Balcı, A. (2006). Filistin 2005, K. İnat ve A. Balcı içinde, *Ortadoğu Yıllığı 2005* (s. 106-134), Ankara: Nobel Yayınları.
- Balcı, A. (2010a). İsrail Sorunu: Ortadoğu'nun Gordion Düğümü, K. İnat, B. Duran ve M. Ataman içinde, *Dünya Çatışmaları: Çatışma Bölgeleri ve Konuları* (s. 99-163), Ankara: Nobel Yayınları.
- Balcı, A. (2010b). Yahudi Yerleşimleri ve Filistin Sorunu, *Ortadoğu Analiz*, 2(14), 52-57.
- Balcı, A. (2012). Yahudi Yerleşimleri: Postmodern Bir İşgal, *Ortadoğu Analiz*, 4(45), 67-76.
- Bayraktar, B. (2003). *A'raf: Oslo Barışı'ndan El Aksa İntifadasına Ortadoğu*, İstanbul: Aykırı Yayıncılık.
- Bishara, M. (2003). *Filistin/İsrail: Barış veya Irkçılık*, A. Berktaş (Çev.), İstanbul: Kitap Yayınevi.
- Bozkurt, A. (2013). Gazze'de Motivasyonun Kaynağı ve Son Gelişmelerin Gazze'ye Etkileri, *Ortadoğu Analiz*, 5(54), 71-82.
- Bölme, S. M. (2012). *İsrail'in Değişime Direnci: 2012 Gazze Saldırısı*, İstanbul: Seta Yayınları.
- Britannica (2023). *Israel's Disengagement from Gaza*, 11 Nisan 2024 tarihinde Encyclopedia Britannica: <https://www.britannica.com/event/Israels-disengagement-from-Gaza> adresinden alındı.
- Cleveland, W. L. (2008). *Modern Ortadoğu Tarihi*, M. Harmancı (Çev.), İstanbul: Agora Kitaplığı.
- Cordesman, A. H. (2009). *The 'Gaza War' a Strategic Analysis*, 12 Aralık 2023 tarihinde Center for Strategic International Studies: https://csis-website-prod.s3.amazonaws.com/s3fs-public/legacy_files/files/media/csis/pubs/090202_gaza_war.pdf adresinden alındı.
- Çakmak, C. (2009). İsrail'in Gazze Saldırısında İşlenen Uluslararası Suçlar ve Uluslararası Yargı İmkânı, *Akademik Orta Doğu*, 4(1), 59-79.
- Çelik, A. H. (2021). Filistin: Göç, Çatışma, İskân, İ. Karataş içinde, *Uluslararası Çatışmalar ve Siviller* (s. 135-163), Ankara: Orion Akademi.
- Çiftçi, S. (2009). Gazze Ablukası ve İsrail-Filistin Sorununun Geleceği, *Ortadoğu Analiz*, 2(19-20), 8-15.
- Demircan, N. (2020). Yahudi Devletinin İnşası ve Arap-İsrail Çatışmasının Başlangıcı", *Ulusa: Uluslararası Çalışmalar Dergisi*, 4(2), 215-226.
- Deveci, C. (2017). Herbert Samuel Dönemi'nde Filistin'e Yahudi Göçleri (1920-1925), *SDÜ Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 42, 1-17.
- Dumper, M. (1992). Israeli Settlement in the Old City of Jerusalem, *Journal of Palestine Studies*, 21(4), 32-53.
- Ercümen, M. A. (2016). *Uluslararası Hukukta Abluka ve Gazze Şeridi*, 24 Ekim 2023 tarihinde İnsani ve Sosyal Araştırmalar Merkezi: https://www.insamer.com/tr/uluslararasi-hukukta-abluka-ve-gazze-seridi_257.html adresinden alındı.
- Erdem, T. (2023). From Past to Present in the Palestinian Issue, H. M. Boyraz, S. Yeşiltaş ve N. Gürel içinde *The Palestinian Issue and Regional Actors* (s. 9-23), İstanbul: Aktif Yayınevi.
- Evans, M. (2006). Defending Territorial Sovereignty Through Civilian Settlement: The Case of Israel's Population Dispersal Policy, *Israel Affairs*, 12(3), 578-596.
- Flamer, N. (2022). Offsetting The Offset: Israel's Strategy vis-à-vis Hamas During The 2021 Gaza War. *Israel Affairs*, 28(3), 373-393.
- Gazit, S. (2003). *Trapped Fools: Thirty Years of Israeli Policy in the Territories*, London: Frank Cass Publishers.
- Guerin (2024). *Jewish Settlers Set Their Sights on Gaza Beachfront*, 11 Nisan 2024 tarihinde BBC: <https://www.bbc.com/news/world-middle-east-68650815> adresinden alındı.
- Halperin, L. R. (2020). Forging Beginnings: Commemorative Cultures and The Politics of the "First Aliyah", *Journal of Israeli History*, 38(1), 53-76.

- Hasanoğlu, E. ve Çağlıyan, O. (2022). 2000-2020 Yılları Arasında İsrail-Latin Amerika İlişkileri, *Filistin Araştırmaları Dergisi*, (11), 1-29.
- Jewish Virtual Library (T.Y.). *The Gaza Strip: History Of Jewish Settlement*, 10 Nisan 2024 tarihinde <https://www.jewishvirtuallibrary.org/history-of-jewish-settlements-in-gaza> adresinden alındı.
- Kan, K. (2018). İsrail'in Kuruluşundan 27 Mayıs Darbesine Türkiye-İsrail İlişkileri (1948-1960), *İsrailiyat: İsrail ve Yahudi Çalışmaları Dergisi*, (3), 172-188.
- Kaplan, F. K. (2022). *Değişen Dünya ve Filistin-İsrail Sorunu*, Ankara: MGV Yayınları.
- Karamah, S. (2023). Sheikh Jarrar Issue in the Context of the Palestinian Resistance against the Israeli Occupation: A Game Changer, *Beytülmakdis Araştırmaları Dergisi*, 23(2), 213-238.
- Kaya, E. (2021). Dünya Basınında İsrail- Filistin Meselesi: 2021 Mayıs İsrail Saldırılarına İlişkin Haberlerin Söylem Analizi, *Uluslararası Medya ve İletişim Araştırmaları Hakemli Dergisi*, 4(2), 190-210.
- Kemiksiz, N. N. (2018). Arap-İsrail Sorunu ve Bölgesel Yansımaları, *Journal of Awareness*, 3(Özel), 127-144.
- Köse, T. (2021). Yahudilerin Devletleşme Sürecinde Dönüm Noktaları: Pogrom, Aliya ve Siyasi Siyonizm (1881-1903), *Ortadoğu Etütleri*, 13(1), 119-142.
- Köylü, M. (2019). İsrail'in Kudüs ve Filistin'e Yerleşim Faaliyetleri ve Filistin Halkının Geleceği, *İsrailiyat: İsrail ve Yahudi Çalışmaları Dergisi*, (5), 72-97.
- Kulu, M. M. (2013). "İsrail Kamuoyu'nda İkinci Gazze Savaşı'na Farklı Yaklaşımlar". *Ortadoğu Analiz*, 5(49), 40-52.
- Lustick, I. (1981). Israel and the West Bank after Elon Moreh: The Mechanics of De Facto Annexation, *Middle East Journal*, 35(4), 557-577.
- Manaz, A. (2021). Gazze Savaşı ve Siyasi Sonuçları, *TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi*, 13(50), 436-451.
- Manna', A. (2013). The Palestinian Nakba and Its Continuous Repercussions, *Israel Studies*, 18(2), 86-99.
- Meir, Y. B. (2009). Operation Cast Lead: Political Dimensions and Public Opinion, *Strategic Assessment*, 11(4), 29-34.
- Miller, A. D. (2002). The Pursuit of Israeli-Palestinian Peace: A retrospective, R. L. Rothstein, M. Ma'oz ve K. Shikaki içinde, *The Israeli-Palestinian Peace Process: Oslo and the Lesson of Failure* (s. 31-36), Brighton: Sussex Academic Press.
- Oksijen (2024). *İsrail Maliye Bakanı Smotrich: Gazze'ye Yahudi Yerleşim Birimleri Kurulsun*, 10 Nisan 2024 tarihinde Oksijen: <https://gazeteoksijen.com/dunya/israil-maliye-bakani-smotrich-gazze-yahudi-yerlesim-birimleri-kurulsun-198647> adresinden alındı.
- Özdemir, L. ve Akbaş, Z. (2022). *ABD Etkisindeki Türkiye ve İsrail: Bir Kimlik Analizi*, Bursa: Dora Yayıncılık.
- Özden Cankara, P. ve Cankara, Y. (2022). Dijital Teknoloji Çağında İsrail Savunma Güçlerinin Kamu Diplomasisi Faaliyetleri: Twitter Paylaşımları Örneği, *İnsan ve Toplum*, 12(12), 140-172.
- Özkoç, Ö. (2021). İsrail'in Batı Şeria'daki Yerleşimci Politikası ve ABD'nin Filistin Sorununa İlişkin Barış Girişimleri: İki Devletli Çözüm Hâlâ Mümkün Mü?, *Gazi Akademik Bakış*, 15(29), 311-336.
- Özturanlı, B. (2024). Medyada Filistin İşgali ve Uluslararası İnsancıl Hukuk, *TRT Akademi Dergisi*, 9(20), 56-79.
- Reinhart, T. (2002). *Israel/Palestine: How to End the War of 1948*, New York: Seven Stories Press.
- Romann, M. (1990). Territory and Demography: The Case of The Jewish-Arab National Struggle, *Middle Eastern Studies*, 26(3), 371-382.
- Said, E. (2002). *Yeni Binyılda Filistin Sorunu*, A. Cüneyt, A. Kerem ve N. Ersoy (Çev.), İstanbul: Aram Yayınları.
- Semin, A. (2023). Orta Doğu'da Filistin-İsrail Sorununda Bölgesel Dengeler: Algılar, İş Birlikleri, Jeopolitik ve İran Etkisi, *Akademik Hassasiyetler*, 10(22), 90-108.
- T.C. Dışişleri Bakanlığı (2023). *Dışişleri Bakanı Sayın Hakan Fidan'ın Lübnan Dışişleri ve Göçmenler Bakanı Abdallah Bouhabib ile Ortak Basın Toplantısı*, 17 Ekim 2023, 07 Nisan 2024 tarihinde <https://www.mfa.gov.tr/disisleri-bakani-sayin-hakan-fidan-in-lubnan-disisleri-ve-gocmenler-bakani-abdallah-bouhabib-ile-ortak-basin-toplantisi-17-10-2023.tr.mfa> adresinden alındı.

- Tekdemir, M., Biçen, F. Z. ve Tekdemir, A. (2023). Arap Milliyetçiliği ve 1967 Arap-İsrail Savaşı, *Uluslararası Sosyal Siyasal ve Mali Araştırmalar Dergisi*, 3(2), 22-132.
- Topal, A. H. (2012). İsrail'in Gazze Ablukası ve Mavi Marmara Saldırısı, *Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni*, 32(1), 103-154.
- TRT Haber (2024a). *İsrail'in 135 Gündür Bombaladığı Gazze'de Can Kaybı 28 Bin 985'e Çıktı*, 18 Şubat 2024 tarihinde TRT Haber: <https://www.trthaber.com/haber/dunya/israilin-135-gundur-bombaladigi-gazgede-can-kaybi-28-bin-985e-cikti-838243.html> adresinden alındı.
- TRT Haber (2024b). *İsrail'de Aşırı Sağcı Vekil, Gazze'de Yıkılan Filistin Köylerine Yahudi Yerleşimleri Kurulmasını İstedi*, 11 Nisan 2024 tarihinde TRT Haber: <https://www.trthaber.com/haber/dunya/israilde-asiri-sagci-vekil-gazgede-yikilan-filistin-koylerine-yahudi-yerlesimleri-kurulmasini-istedi-826306.html> adresinden alındı.
- Uçar, M. N. ve Aydemir, M. (2023). *İşgal Altındaki Filistin Topraklarında 75 Yıldır Süren "Büyük Felaket": Nekbe*, 11 Kasım 2023 tarihinde Anadolu Ajansı: <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/isgal-altindaki-filistin-topraklarinda-75-yildir-suren-buyuk-felaket-nekbe/2897896> adresinden alındı.
- White, B. (2019). The Settler Colonial Present: Palestinian State-Building Under Apartheid, A. Tartir ve T. Seidel içinde, *Palestine and Rule of Power: Local Dissent vs. International Governance* (ss. 23-45), Switzerland: Palgrave Macmillan.
- Yıldırım, Y. (2021). İsrail-Filistin Sorununda İki Devletli Çözüm Arayışları, *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 18(41), 3840-3884.
- Yüksek, E. (2010). Filistin'de İsrail Yerleşimleri, *Ortadoğu Analiz*, 2(23), 73-84.